

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Miroslav Hovorka

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Poruchy chování u dětí v Dětském domově se školou a Základní škole v Kostelci nad Orlicí

Behavioral disorders of children in Children Home with School
and in Elementary School in Kostelec nad Orlicí

Miroslav Hovorka

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

Studijní program: Vychovatelství (B7505)

Studijní obor: BC – VYCH (7505R008)

2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Poruchy chování u dětí v Dětském domově se školou a Základní škole v Kostelci nad Orlicí“ vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8.7. 2019

Miroslav Hovorka

Rád bych tímto poděkoval prof. PaedDr. Stanislavu Bendlovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi v průběhu zpracování mé bakalářské práce poskytl.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je věnována problematice poruch chování u dětí v Dětském domově se školou a Základní škole. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů. Charakterizuje poruchy chování, uvádí jejich nejčastější dělení, zabývá se příčinami a diagnostikou poruch chování. Zároveň se věnuje i oblasti ústavní výchovy, stručně popisuje školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a práci sociálních pracovníků. Praktická část je zpracována na základě kvalitativního výzkumu. Výzkum je realizován metodou případové studie se zaměřením na zjištění změn, které způsobí zavedení nových režimových pravidel do resocializačního procesu Dětského domova se školou, na základě doporučení kontrolního orgánu (České školní inspekce).

Výsledkem výzkumu je celkové uvolnění režimových pravidel a výrazný nárůst nenávratů dětí z dovolenek od rodičů, s čímž souvisí i zhoršený školní prospěch s větším množstvím neomluvených hodin. Navýšení časové dotace na osobní volno dětí, častější odjezdy k rodinám a zvýšený počet samostatných vycházek vede ke snížení doby, kdy mohou pedagogičtí pracovníci v zařízení věnovat dětem speciálně pedagogickou péči.

KLÍČOVÁ SLOVA

výchova, poruchy chování, dětský domov se školou, ústavní výchova

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the issue of behavioral disorders in children in the children's home with school and primary school. The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part focuses on the definition of basic terms. It characterizes behavioral disorders, states their most frequent division, deals with causes and diagnostics of behavioral disorders. At the same time he is also involved in institutional education, briefly describes the school facilities for the performance of institutional and protective education and the work of social workers. The practical part is based on qualitative research. The research is carried out using the case study method. It focuses on the identification of changes that will result in the introduction of new regime rules in the re-socialization process of the Children's Home, based on recommendations of the inspection body (the Czech School Inspectorate).

The result of the research is an overall relaxation of regime rules and a significant increase in the number of children 's leave from parents' leave which is also associated with a deteriorated school benefit with more unexcused hours. Increasing the time allowance for personal leave of children, more frequent departures to families and an increased number of independent walks leads to a reduction in the time when teaching staff in the facility can devote special education to children.

KEYWORDS

education, behavioral disorders, children's home and school, institutional care

OBSAH

1 ÚVOD.....	9
2 TEORETICKÁ ČÁST.....	10
2.1 Poruchy chování v dětském věku	10
2.2 Klasifikace poruch chování	12
2.2.1 Poruchy chování podle stupně společenské závažnosti.....	12
2.2.2 Poruchy chování z hlediska věku	13
2.2.3 Poruchy chování dle charakteru	13
2.3 Příčiny vzniku poruch chování	17
2.3.1 Biologické faktory	18
2.3.2 Sociální faktory	18
2.3.3 Psychologické faktory.....	19
2.4 Diagnostika poruch chování	20
2.5 Ústavní výchova	23
2.6 Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.....	23
2.6.1 Diagnostický ústav	24
2.6.2 Dětský domov se školou	24
2.6.3 Dětský domov	25
2.6.4 Výchovný ústav	25
2.7 Orgány sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD)	25
3 PRAKTICKÁ ČÁST	27
3.1 Předmět výzkumu	27
3.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	27
3.3 Metody výzkumu a sběr dat	27
3.4 Charakteristika a struktura DDŠ a ZŠ Kostelec nad Orlicí.....	29
3.4.1 Historie DDŠ a ZŠ Kostelec nad Orlicí.....	30
3.4.2 Charakteristika jednotlivých součástí zařízení a jejich úkolů	31
3.4.3 Organizace výchovně vzdělávacích činností v zařízení	32
3.4.4 Systém hodnocení a opatření ve výchově	33
3.5 Popis případu	35
3.5.1 Vnitřní řád před kontrolní činností České školní inspekce	37
3.5.2 Nástup České školní inspekce, její závěry a doporučení.....	39
3.5.3 Upravený vnitřní řád dle závěrů a doporučení ČŠI.....	40

3.5.4 Zpracování rozhovorů s dětmi.....	43
3.5.5 Zpracování rozhovorů s pedagogickými pracovníky	45
3.6 Shrnutí výzkumných zjištění	51
4 ZÁVĚR	56
5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	
6 SEZNAM PŘÍLOH	

1 ÚVOD

Tématem této bakalářské práce jsou poruchy chování u dětí v Dětském domově se školou a Základní škole v Kostelci nad Orlicí. Téma jsem si zvolil proto, že již 18 let pracuji v tomto školském zařízení jako vychovatel. Problematika práce s dětmi s poruchami chování je mi tedy velmi blízká a domnívám se, že i dostatečně známá. Jako se postupem času vyvíjejí různé oblasti lidského života – zákony, společenské normy a pravidla, stejně tak se děje i v oblasti školství. Důsledky změn mohou být různé a projeví se až po určité době.

Cílem této práce je zjištění změn, které způsobí zavedení nových režimových pravidel do resocializačního procesu Dětského domova se školou, na základě doporučení kontrolního orgánu, kterým je Česká školní inspekce. Chtěl bych v ní odpovědět na tyto hlavní otázky:

- Jakým způsobem se projeví režimové změny na chování dětí v DDS?
- Jak se tyto změny projeví v práci pedagogů při výchovně vzdělávací činnosti?

Dílním cílem bakalářské práce je popsat projevy chování dětí s poruchami chování v DDS v závislosti na změnách Vnitřního řádu.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů. Charakterizuje poruchy chování, uvádí jejich nejčastější dělení, zabývá se příčinami a diagnostikou poruch chování. Zároveň se věnuje i oblasti ústavní výchovy, stručně popisuje školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a práci sociálních pracovníků.

V praktické části prezentuji kvalitativní výzkum realizovaný metodou případové studie. Podrobně zde popisuji charakteristiku a strukturu zařízení, systém hodnocení. Dále se věnuji popisu denního režimu a pravidel před kontrolou a po kontrole České školní inspekce, uvádím i její závěry a doporučení. K zjištění výzkumného cíle jsem použil rozhovory s dětmi, pedagogickými pracovníky a analyzoval jsem dostupnou dokumentaci týkající se výzkumného problému.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Poruchy chování v dětském věku

Chování je základním výrazovým prostředkem, kterým dítě komunikuje se svým okolím. V posledních letech dochází díky změnám životního stylu v dnešní společnosti k nárůstu počtu dětí s poruchami chování.

Pojem poruchy chování je velmi široký a v odborné literatuře lze najít různé pohledy a názory na tuto problematiku, neexistuje jedna výstižná definice. Poruchami chování se zabývá několik vědních oborů, jako příklad je možno uvést pedagogiku, medicínu, psychologii nebo sociologii. Každý z těchto oborů formuluje svou definici a příčiny poruch chování hledá někde jinde. Z pedagogického hlediska řeší tuto problematiku jedna z disciplín speciální pedagogiky – etopedie, která se zabývá rozvojem, výchovou, vzděláváním dětí a mládeže s poruchami chování a emocí.

V obecné rovině lze pod pojmem poruchy chování rozumět negativní odchylky v chování některých osob od normy, kterou je to, co jako běžné hodnotí a očekávají jiné osoby nebo skupiny. Jedna z definic uvádí poruchy chování jako: *„Projevy chování dětí a mládeže, které nerespektují ustálené společenské normy. Vyskytují se hlavně u sociálně narušené mládeže, ale také u jedinců s jiným typem postižení. K jejich vzniku přispívá vliv nevhodného nebo nedostatečného výchovného působení a vlivy sociální nebo určité dispozice osobnosti na podkladě centrálního nervového systému. Poruchy chování můžeme hodnotit podle jejich společenské závažnosti a důsledků pro život jedince, například dětský vzdor, záškoláctví, toxikomanie, loupež.“¹*

Většina definic však popisuje poruchy chování jako poruchu nebo odchylku v oblasti socializace. S tímto se rovněž ztotožňuje i M. Vágnerová, která definuje poruchy chování takto: *„Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, eventuálně na úrovni svých rozumových schopností.“²*

---

¹ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8, s. 170

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 779

O poruše chování lze hovořit pouze v případě, kdy jedinec normy dané společností zná, chápe jejich význam, ale neakceptuje je nebo není schopen se jimi řídit. Důvodem může být odlišná hierarchie hodnot, jiné sociokulturní prostředí či neschopnost ovládat své chování (typické např. pro hyperaktivní děti). Dalším znakem poruchového chování je neadekvátnost chování k ostatním lidem – neschopnost navázat a udržet přijatelné sociální vztahy. Tito jedinci se vyznačují nedostatkem empatie, jsou sobečtí, sebestřední, zaměřují se především na uspokojování vlastních potřeb. Sami většinou nezažili citový vztah, díky němuž by získali pozitivní zkušenost, a tím se rozvíjela jejich schopnost vcítit se do potřeb jiných lidí. Proto jsou často neohleduplní, práva druhých jsou pro ně nevýznamná, za porušení norem necítí vinu, mají nedostatečně rozvinuté sebevědomí. Poruchy chování u dětí mohou mít přechodný charakter, ale často jsou signálem rozvíjející se poruchy osobnosti.³

Aby bylo možné mluvit o poruše chování, musí být splněny určité podmínky. Mezi ně patří především dlouhodobé a opakované porušování norem. Minimální doba, která je nezbytná k diagnostikování poruchy chování, je 6 měsíců. U každého dítěte se mohou občas objevit přestupky vymykající se normám a pravidlům společnosti, ve které žije. Ne vždy však tyto projevy mohou být hodnoceny jako porucha chování. *„Poruchy chování jsou charakterizovány opakujícím se obrazem disociálního, agresivního a vzdorovitého chování. Ojedinelé disociální nebo kriminální činy nejsou samy o sobě důvodem pro tuto diagnózu, která vyžaduje, aby charakter takového chování byl trvalý.“*⁴

V současném pojetí problematiky poruch chování a emocí se předmětem zájmu stává osobnost jedince v souvislosti s jeho životní vyhlídkou, kvalitou současného i budoucího života v dospělosti.⁵

---

³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. s. 780. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 780

⁴ TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2, s. 187

⁵ PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0, s. 367

2.2 Klasifikace poruch chování

Poruchy chování je možno klasifikovat a třídit několika různými způsoby. Můžeme je dělit například z hlediska medicínského, podle věku nebo podle stupně společenské závažnosti. V odborné literatuře se často můžeme setkat s dělením na poruchy chování agresivní a neagresivní.

2.2.1 Poruchy chování podle stupně společenské závažnosti

Disociální chování lze charakterizovat jako nespolečenské, nepřiměřené chování, které se dá zvládnout vhodnými pedagogickými postupy. Nenabývá sociální dimenze, nejvíce se s ním můžeme setkat ve školním prostředí, ale i v rodině. Jedná se o drobné společenské odchylky a výkyvy, které se odlišují od běžných zvyklostí společenské normy, ale nejsou pro společnost zatím závažné. Často jsou to projevy charakteristické pro určitá vývojová období (nástup do školy, období pubescence), může se také jednat o symptomy jiných druhů postižení (syndrom ADHD, neurotické projevy). Patří sem hlavně kázeňské přestupky proti školnímu řádu, neposlušnost, vzdorovitost, negativismus, některé lži a zlozvyky. Tyto obtíže lze řešit pomocí působení výchovných poradců ve školách, poradenských institucí nebo terapeutickým přístupem psychologa či speciálního pedagoga.⁶

Asociální chování je již v rozporu se společenskou morálkou a odlišuje se od normy díky nedostatečnému nebo chybějícímu sociálnímu citění. Jedná se o poruchy chování, které mají určitý stupeň nebezpečnosti pro společnost. Svým jednáním však jedinec škodí v konečném důsledku nejvíce sám sobě. Asociální chování je trvalejšího charakteru a často bývá patrný vzestupný trend. Řadíme sem záškoláctví, útěky, toulky, demonstrativní sebepoškozování, patologické hráčství, alkoholismus, tabakismus, závislost a zneužívání návykových látek. Náprava již vyžaduje speciálně pedagogický přístup, a to jak v podobě poradenské (např. střediska výchovné péče), tak i ve formě spolupráce se speciálními výchovnými zařízeními, zdravotnickými institucemi nebo v terapeutických komunitách.⁷

---

⁶ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9, s. 217

⁷ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9, s. 217

Antisociální chování zahrnuje veškeré protispolečenské jednání, které poškozují nejen jedince, ale hlavně jeho okolí, společnost, ohrožuje nejvyšší hodnoty včetně lidského života. Jedná se o protispolečensky zaměřené činy, o porušování zákonných norem a často je pokračováním asociálního chování. Náprava je možná výhradně v zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo i v zařízeních pro výkon trestu (v případě mladistvých), je poměrně dlouhá s velkou pravděpodobností recidiv. K formám antisociálního chování patří veškerá trestná činnost, krádeže, loupeže, vandalství, zabití a vraždy, sexuální delikty, výrazné násilí a agresivita, organizovaný zločin. Řadíme sem i trestnou činnost související s gamblerstvím a drogovou závislostí.⁸

2.2.2 Poruchy chování z hlediska věku

Poruchy chování můžeme také dělit z hlediska věku. Nejmladší věkovou skupinou, která je z hlediska kriminality sledována, je **kategorie dětí** od 6 do 15 let. V tomto případě mluvíme o dětské delikvenci nebo dětské kriminalitě. Nežádoucí projevy chování v tomto věku jsou spojeny především s obdobím nástupu do školy (dítě se musí podřídit novým pravidlům, autoritě učitele a zvládnout začlenění do nového kolektivu) a s obdobím puberty.

Další věkovou skupinou jsou **mladiství** ve věku 15 - 18 let. U této kategorie hovoříme o juvenilní delikvenci nebo kriminalitě mladistvých. Období dospívání je považováno za kritické a je charakterizováno sociálními změnami. Významný vliv na jedince mají především vrstevníci a vrstevnické party, zároveň slábne vliv rodiny. U **dospělých** jedinců nad 18 let hovoříme o kriminalitě dospělých. Tato skupina se vyznačuje závažnou a rozsáhlou trestnou činností s častou recidivou.⁹

2.2.3 Poruchy chování dle charakteru

V závislosti na charakteru poruch je možné je rozdělit na agresivní a neagresivní poruchy chování. U **neagresivních poruch** dochází k porušování sociálních norem, ale projevy chování nevykazují prvky agresivity. Patří sem např. lži, záškoláctví, útěky a toulky, experimentování s návykovými látkami. U **agresivních poruch** dochází k porušování

---

⁸ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9, s. 217

⁹ PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-65-6, s. 194 - 195

sociálních norem, často jsou spojeny s omezováním základních práv ostatních a mohou mít násilnou podobu.¹⁰ Agresivní chování je možné charakterizovat jako nepřiměřený prostředek k dosažení určitého cíle (snaha prosadit se, něco získat). Do této skupiny řadíme rvačky a jiné násilnosti, vandalismus, týrání, šikanu.¹¹

Neagresivní poruchy chování

Lhaní – lhaní je pro jedince jednou z možností, jak uniknout ze situace, která není nijak příjemná a kterou momentálně není schopen jakýmkoli jiným způsobem vyřešit. Lhaní lze rozdělit do několika druhů lží. **Lež dle úmyslu** - jedinec ví velmi dobře, že nemluví pravdu, jde tedy o pravou lež, která je úmyslná. Využívá se tehdy, kdy chce jedinec získat výhodu nebo se naopak snaží vyhnout pro něho ne moc příjemné situaci. **Lež bájevitá** je charakteristická především pro malé děti. Během takovéto lži jedinec hovoří o zážitcích, které prožil, ale ve skutečnosti tomu tak není a prožitky jsou vymyšlené. Bájevitě lhaní je rovněž označováno jako „syndrom barona Prášila“. **Lež patologická** je charakteristická pro asociální poruchu osobnosti a jedinec tak lhaní využívá běžně k řešení problémů a získání výhod.¹²

U malých dětí lze o úmyslné lži hovořit až tehdy, je-li jedinec schopen odlišovat žádoucí a nežádoucí chování. Je tedy potřeba, aby jedinec znal normy a uměl se dle nich chovat. Nejprve jedince v jeho chování usměřňují rodiče a poté už své chování řídí jedinec sám. Aby dítě bylo schopno zachovávat normy, je třeba, aby pochopilo jejich význam a podstatu. Musí být rovněž schopno autoregulace, to znamená, že musí umět odsunout svou momentální spokojenost. Dosažením takovéto úrovně socializace je velmi důležité pro vyhodnocení nejen lží, ale i krádeží, popřípadě fantazijních představ.¹³

Podvádění - příčiny vedoucí jedince k tomu, aby podváděl, mohou mít různou povahu od obranné reakce, kdy se jedná o chování jedince, kdy tedy dítě podváděním reaguje

---

¹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 792

¹¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 797 - 798

¹² OREL, Miroslav. *Psychopatologie*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3737-9, s. 76

¹³ SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-84-6, s. 21

v zatěžkavací situaci nebo se může jednat o zkratovou situaci nebo nějaký zafixovaný způsob jednání. V případě zafixovaného způsobu se hovoří o poruše chování. Jedinec si tak zvykne, že takové chování je prospěšné a výnosné a pocit viny se u něho ztrácí.

Útěky – pokud jedinec není schopen zvládnout nepřiměřenou situaci doma či ve škole, přijde na řadu řešení, jako je útěk či záškoláctví. Útěk se v tomto případě nazývá reaktivní či impulzivní a je nutno ho považovat za podnět, že není něco v pořádku a je nezbytné najít příčinu a problém tak vyřešit, aby nedocházelo k opakované situaci. V případech chronických útěků, jedinec opakovaně utíká z domu a nechce se tam vrátit. S takovými útekami se lze nejčastěji setkat u dětí, které jsou z nefunkční či narušené rodiny nebo děti, kteří nemají rodinné zázemí. Velmi časté jsou chronické útekami v ústavních zařízeních, kde mají jedinci omezenou svobodu nebo jsou odtrženy od rodinného zázemí.

Toulání – toulání je důsledkem chronických útěků a dochází k němu tehdy, není-li u jedince žádná motivace k návratu, má dysfunkční rodinné zázemí nebo nemá dostatečně vyvinutou citovou vazbu na rodinu. Nejčastěji se projevuje u starší jedinců, kteří jsou se o sebe schopni postarat a bývá velmi často spojeno jinými poruchami chování jako krádeže, zneužívání návykových látek či prostituce.¹⁴

Záškoláctví – záškoláctví je v současnosti největším problémem u žáků na základních a středních školách. Příčinou tohoto chování může být školní neúspěch, strach ze spolužáků či učitelů, ale také samozřejmě odpor či nechut' k učení a školním povinnostem. Záškoláctví lze popsat jako souhrn obranného chování, které má únikový charakter s cílem vyhnout se neúnosné zátěži, jakou škola pro žáka představuje. Záškoláctví však není pouze jen obranným mechanismem, ale velmi často jde o projev nerespektování příslušných sociálních norem. Lze ho rovněž charakterizovat jako úmyslné zmeškávání vyučování, aniž by rodič o absenci věděl. Jde o nejběžnější poruchu chování.

Záškoláctví se dělí na záškoláctví **impulsivního charakteru** (žák reaguje náhle, nepromyšleně a absenci předem nijak neplánuje, trvá několik dní, než rodiče zjistí, že dítě

---

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4, s. 162 - 164

nechodí do školy) a **záškoláctví účelové** (žák plánuje, že nepůjde na vyučování, aby se vyhnul zkoušení, písemné práci či neoblíbenému učitelovi).¹⁵

Krádeže – podobně, jako je tomu u lhaní, tak i tady je nutné zhodnotit, zda je jedinec schopen svůj čin chápat. U krádeže je nutné pochopit pojem vlastnictví a akceptovat normy chování. Je zde hodnoceno hledisko, jakým způsobem byla krádež provedena a za jakým účelem. Místa určená ke krádeži bývají nejčastěji taková, kde je snadné krádež provést a možnost jejího odhalení je minimální. Proto se rozlišují krádeže neplánované, příležitostné, úmyslné či opakované. Neplánované krádeže mají často na svědomí malé děti, jenž ještě neumí ovládat své aktuální potřeby něco získat. Tyto krádeže nemají tak závažný charakter, jako je tomu u krádeží plánovaných, kdy jedinec dopředu promýšlí a krádež plánuje. Krádež může být provedena dítětem samým anebo v partě. Motivací pro čin krádeže může být jednak získání něčeho, co nelze získat jiným způsobem, dále uspokojení základních potřeb anebo získání konkrétního postavení v partě.¹⁶

Obzvlášť závažnou formou krádeží je krádež pro partu. Jedinec si tak tímto způsobem získává či upevňuje určité postavení v partě a současně tak dochází k upevnění tohoto chování jako normy. Naopak krade-li jedinec sám pro sebe, je ostatními jedinci odsouzen, nemá podporu ze svého okolí, cítí se zahanben, a tak u něho dochází k upevnění zábran k opakování obdobného jednání. V partě naopak k tomuto upevnění nedochází.¹⁷

Agresivní poruchy chování

Vandalismus – u vandalismu se jedná o úmyslné poškozování cizí věci. Tím, že jedinec ničí věci okolo sebe, vybíjí si energii, zahání nudu, mstí se majiteli věci nebo se na sebe jen snaží upozornit. Terčem vandalismu se velmi často stávají takové věci, které zdánlivě nikomu určitému nepatří, např. osvětlení na ulici, autobusová zastávka, dopravní označení nebo opuštěná stavení či budovy. Neobvyklým typem vandalismu jsou tzv. graffiti neboli posprejování na veřejných místech a prostranstvích různé nápisy nebo

---

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Patopsychologie I*. Liberec: Technická univerzita, 1995. Studijní texty pro dálkové studium. ISBN 80-7083-158-8, s. 46

¹⁶ SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-84-6, s. 23

¹⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 795 - 797

obrazy. Smyslem tohoto vandalismu je upoutání pozornosti, možnost konat něco co je zakázané a co jiní odsuzují.¹⁸

Šikana – patří k velmi nebezpečným společenským jevům, často se objevuje ve školském prostředí, ale i v zájmových skupinách nebo na pracovišti. Můžeme se s ní setkat v rodinách, v ústavní péči nebo dokonce i v psychiatrických léčebnách. Patří sem fyzické násilí a ponižování, psychické ponižování a vydírání, aktivity zaměřené na ničení majetku oběti, poškozování věcí.¹⁹ M. Vágnerová definuje šikanu jako „*násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit.*“²⁰ Hlavním rysem bývá převaha síly, a to jak fyzické, tak i psychické, dále pak skutečnost, že oběť vnímá útok proti vlastní osobě nepříjemně a šikanu charakterizuje také její dobá trvání – je buď krátkodobá a nebo se opakuje a trvá delší dobu.

2.3 Příčiny vzniku poruch chování

Úplně jednoznačnou příčinu vzniku poruch chování není možné určit, neboť na vzniku poruchového chování se podílí více faktorů, které působí ve vzájemné interakci. Tyto faktory mohou být v kombinaci jak biologické, tak sociální, ale i psychologické. Jde-li např. o kombinaci bio - psychosociálních faktorů a osobnostních rysů, dochází tak k ovlivnění vývoje poruch chování.²¹ Ovšem ne všechny faktory mají stejně velký podíl na vznik poruch chování. Některé faktory mají větší podíl než ostatní a jsou proto označovány jako rizikové, mezi něž patří např. genetická dispozice k disharmonickému vývoji, impulzivita, menší citlivost ke zpětné vazbě, narušené sebeovládání, změny ve fungování rodiny, odmítavý postoj k sociálním normám, nepříznivý výchovný vliv aj.²²

---

¹⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4, s. 169 - 170

¹⁹ FISCHER, Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální : učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-792-7, s. 227

²⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 798

²¹ VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0602-6, s. 140

²² VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4, s. 146 - 148

2.3.1 Biologické faktory

K hlavním biologickým faktorům patří především **pohlaví**. Statisticky je prokázáno, že u mužského pohlaví dochází k poruchám chování častěji, než je tomu u žen. Jedním z důvodů mohou být větší sklony k agresivnímu chování u mužů vzhledem k mužskému pohlavnímu hormonu testosteronu. Dalším důležitým faktorem, který ovlivňuje pravděpodobnost rozvoje poruch chování, je **věk**. První poruchy se mohou objevit již okolo pátého roku věku (v souvislosti s hyperkinetickými poruchami), častěji se vyskytují v období puberty a adolescence.²³ Poruchy chování mohou být rovněž způsobeny genetickými abnormalitami nebo určitým zásahem do biologické struktury organismu, jako je např. alkohol, jed, léky nebo cigaretový kouř, působení různých toxinů na plod, nutričně nevyvážená strava matky v těhotenství, infekce nebo zranění.²⁴ **Genetické dispozice** k disharmonickému vývoji a k určitému způsobu reagování jsou vrozené dispozice a to na úrovni temperamentu. Rizikovým faktorem je dráždivost, impulzivita a nižší míra frustrační tolerance, ale může jím být i narušení struktury nebo funkcí centrální nervové soustavy. Často se jedná o prenatální či perinatální poškození centrální nervové soustavy.²⁵

2.3.2 Sociální faktory

Velmi výrazně se na vzniku poruch chování podílejí sociální faktory. Jedním z nejdůležitějších je zcela jednoznačně **rodina**. Poskytuje dítěti základní sociální zkušenost a může mít zásadní význam pro rozvoj poruch chování, zvláště pak v případech, kdy se v ní vyskytují různé patologické jevy. Jde především o rodiny, kdy se sami rodiče dopouštějí asociálního a antisociálního chování. Život dítěte v takovém nevhodném prostředí představuje výrazné riziko pro rozvoj nežádoucích způsobů chování. Důležitým rizikovým faktorem je dysfunkční rodina a s tím spojený problém psychické deprivace, respektive subdeprivace. Velkou roli hraje i úplnost rodiny, rozvoj poruch chování je

---

²³ FISCHER, Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální : učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-792-7, s. 215

²⁴ JANKŮ, Kateřina. *Dítě s poruchou chování a emocí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-764-9, s. 26

²⁵ FISCHER, Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální : učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-792-7, s. 215

často spojován s výskytem syndromu CAN (syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte). Negativním způsobem mohou jedince ovlivnit i jiné sociální skupiny, nejčastěji se jedná o **nevhodné vrstevnické skupiny a party** (zvláště v případech, kdy se jedná o skupinu projevující se asociálním nebo dokonce antisociálním chováním). Pokud je jedinec součástí takové skupiny, roste nebezpečí, že převezme hodnoty a normy této skupiny a osvojí si poruchové chování. Jako příklad mohu uvést zneužívání nebo závislost na psychoaktivních látkách a delikvenci. Dalším významným sociálním faktorem je **prostředí**, ve kterém jedinec žije. Je prokázáno, že větší výskyt poruchového chování můžeme zaznamenat hlavně ve větších městech. Hlavním důvodem je na rozdíl od menších měst či vesnic především větší anonymita a problematičtější kontrola trávení volného času např. ve specifických městských částech nebo sídlištích. Důležitý je i průmyslový charakter měst a vzdělanost jejich obyvatel.²⁶

2.3.3 Psychologické faktory

K psychologickým faktorům ovlivňující vznik poruch chování se řadí odlišné emoční prožívání. Odlišné emoční prožívání je závislé na negativním emočním naladění, kdy je jedinec velmi často mrzutý, nespokojený, úzkostný a podrážděný. Toto vše také může souviset s organickým poškozením CNS nebo s citovou deprivací. Poruchy chování bývají rovněž často následkem rozdílného způsobu chování, kdy jedinec není schopen posoudit určitou situaci a usměrnit tak své chování. Takový jedinec pak nemá problém pouze s hodnocením sociálních situací, ale rovněž i se sebehodnocením, které bývá rovněž neodpovídající. Na straně jedné se cítí nadřazeně a prosazuje své potřeby nad potřebami ostatních v kolektivu nebo na straně druhé trpí pocitem méněcennosti.²⁷

---

²⁶ FISCHER, Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální : učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-792-7, s. 217 - 218

²⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4, s. 784 - 785

2.4 Diagnostika poruch chování

Hlavním významem diagnostiky poruch chování je odhalení konkrétního jevu, který může mít buď jednoduchý, nebo i složitý profil. Určení a stanovení samotné diagnózy není samoučelné, protože samotná diagnóza má vést k tomu, aby bylo provedeno přiměřené terapeutické, výchovné nebo jakékoliv jiné nápravné opatření. Taktéž se diagnóza zabývá, ale i také popírá to, že se u každého jednotlivce projevuje pouze jen jedna diagnóza. V praxi je to ovšem tak, že se u jedince vyskytuje více diagnóz zároveň.²⁸

Diagnostika je tedy komplexní vyšetření, jehož cílem je zjištění příčin asociálního či antisociálního jednání problémových jedinců, zjištění rozsahu a intenzity poruchy chování a jejího předpokládaného vývoje. Jedná se o všestranné a úplné vyšetření, na kterém se podílejí lékaři (pediátri, psychiatři, popř. jiní odborní lékaři), sociální pracovníci, speciální pedagogové a psychologové. Spolehlivá diagnostika předpokládá dobrou spolupráci všech těchto odborníků. *„Odborná a precizní diagnostika poruch chování hraje velice důležitou roli. Mnohem důležitější je ovšem odborný a systematický přístup všech zúčastněných stran k dítěti.“*²⁹

Diagnostika poruch chování je poměrně komplikovaná, základním vodítkem pro určení poruch chování jsou diagnostická kritéria podle Mezinárodní klasifikace nemocí MKN – 10 (v Evropě) a DMS IV – R (v USA). V současné době se rozlišují čtyři základní projevy poruch chování:

- agresivita nebo závažné náznaky ohrožení lidí nebo zvířat
- úmyslné poškozování věcí a majetku
- porušování pravidel, delikty
- nepoctivost – lži, krádeže, podvody

O poruchu chování se jedná jen v případech, kdy se současně vyskytují alespoň tři z výše uvedených základních projevů minimálně po dobu 6 měsíců. Občasné nežádoucí projevy chování mohou být u dítěte pouze reakcí na náročnou, neočekávanou nebo stresovou

---

²⁸ LANGER, Stanislav. *Diagnostikování problémových žáků pomocí diagnostických modelů a diagnostického klíče: (experiment)*. Hradec Králové: Kotva, 1998. ISBN 80-900254-9-8, s. 142

²⁹ PTÁČEK, Radek. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4, s. 7

situaci, ve které se nedokáže orientovat nebo se adaptovat. Nežádoucí chování je pak pouhým prostředkem, kterým dítě sděluje svému okolí, že něco není v pořádku. Důvodem může být např. rozvod rodičů, šikanování ve škole nebo týrání či zneužívání dítěte. Proto je potřeba zacházet s pojmem „porucha chování“ velmi opatrně. Ani občasné a izolované projevy nežádoucího chování (agresivní chování, situační lži, krádeže v obchodech a experimentování s drogami) nemůžeme považovat za poruchu chování ve smyslu psychiatrické diagnózy. V určitém věku jsou poměrně běžným jevem a vykazuje ho až 80 %.³⁰

E. Malá uvádí pro určení poruch chování tato diagnostická kritéria:³¹

A. Opakující se stabilní vzorce chování, ve kterých jsou porušovány sociální normy, pravidla a práva druhých. Během uplynulého roku musí být přítomny tři nebo více symptomů s jedním symptomem trvale přítomným v posledním půlroce. Mezi symptomy se zahrnuje následující chování:

Agrese k lidem a zvířatům:

1. často šikanuje, vyhrožuje nebo zastrašuje druhé,
2. často začíná pranice, šarvátky,
3. jako zbraň používá předměty, které mohou těžce zranit druhé (nože, cihly),
4. projevuje fyzickou agresi a hrubost k lidem,
5. projevuje fyzickou agresi a hrubost ke zvířatům,
6. krade způsobem, při němž dochází ke střetu s obětí (loupežná přepadení),
7. vynucuje si na druhém sexuální aktivitu.

Destrukce majetku a vlastnictví:

8. zakládá ohně se záměrem vážného poškození,
9. ničí majetek druhých.

---

³⁰ PTÁČEK, Radek. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4, s. 7 - 8

³¹ MALÁ, E. Poruchy chování. In: Hort, V. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9, s. 316 - 317

Nepoctivost nebo krádeže:

10. vloupává se do domů, budov, aut,
11. často lže, aby získal prospěch nebo výhody, aby se vyhnul povinnostem, závazkům
12. krádeže, bez konfrontace s obětí (v samoobsluze, padělání peněz),

Vážné násilné porušování pravidel:

13. před třináctým rokem opakovaně zůstává přes zákazy rodičů celé noci venku,
14. utíká z domova, ačkoli bydlí v domě u rodičů nebo jejich zástupců (nejméně dvakrát) nebo se nevrací po dlouhou dobu,
15. časté záškoláctví před třináctým rokem.

B. Poruchy chování významně zhoršují školní a pracovní fungování:

Specifika začátku

Začátek v dětském věku: alespoň jeden symptom musí být přítomen před desátým rokem věku.

Začátek v adolescenci: žádný ze symptomů není přítomen před desátým rokem věku.

Specifika tíže

Lehká porucha: málo nebo žádné problémy vyplývající z poruch chování, pouze mírné poškození druhých.

Střední porucha: střední frekvence problémového chování a jeho vlivu na druhé kolísá mezi středním a těžkým.

Těžká porucha: více problémů, než vyžaduje stanovení diagnózy, nebo takové poruchy chování, které mají za následek těžké ublížení na zdraví.³²

---

³² MALÁ, E. Poruchy chování. In: Hort, V. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9, s. 316 - 317

2.5 Ústavní výchova

Ústavní výchova a ochranná výchova se v České republice řídí **zákonem č. 109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Ústavní výchova spadá do gesce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Podnět k nařízení ústavní výchovy nebo předběžného opatření podává k soudu příslušný orgán sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD) ve chvíli, kdy rodina není schopna plnit své základní funkce, nedokáže dítěti zajistit řádnou výchovu a výchova dítěte je tak vážně ohrožena nebo narušena. Děti se dlouhodobě projevují závadovým chováním, které již přesahuje míru únosnosti – experimentují s alkoholem a návykovými látkami, utíkají z domova, vedou zahálčivý způsob života, vyskytuje se u nich záškoláctví, nerespektování autorit, agresivní projevy chování nebo páchají trestnou činnost. Ústavní výchovu může dětem nařídit výhradně soud, většinou do 18 let věku, ve výjimečných případech až do 19 let věku. Ve chvíli, kdy pominou důvody k nařízení ústavní výchovy, může soud vydat nové rozhodnutí a ústavní výchovu zrušit ještě před dovršením 18 roku věku dítěte. Ústavní výchova probíhá v zařízeních pro výkon ústavní výchovy: v diagnostických ústavech, v dětských domovech, v dětských domovech se školou a výchovných ústavech.

2.6 Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a školská zařízení pro preventivně výchovnou péči (jsou jimi střediska výchovné péče – SVP) jsou ze zákona povinna zajistit každému dítěti základní právo na výchovu a vzdělávání v souladu s ústavními principy a mezinárodní smlouvou o lidských právech a základních svobodách, vytvářet podmínky vedoucí k harmonickému rozvoji osobnosti dítěte, k podpoře jeho sebedůvěry a zároveň rozvíjet jeho citovou stránku – vždy s přihlédnutím na věk dítěte. Jejich účelem je zajistit náhradní výchovnou péči, kterou normálně vykonává plně fungující rodina. Zařízení dětem zároveň poskytují plné přímé zaopatření jako je stravování, ubytování, ošacení, školní potřeby a pomůcky, kapesné a další.³³

---

³³ Zákon č. 109/2002 Sb., § 1 - 2

2.6.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je školské zařízení internátního typu, které je určeno pro děti zpravidla od 6 do 18 let (případně 19 let) věku. V ojedinělých případech může být do zařízení přijato dítě předškolního věku, podmínkou je dovršení 3 let věku. Jsou sem umístěny děti na základě rozhodnutí soudu, který nařídil předběžné opatření, ústavní výchovu nebo uložil ochrannou výchovu. Může sem být přijato i dítě na základě žádosti o dobrovolném pobytu podanou rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu. Délka pobytu je většinou 6 – 8 týdnů. Diagnostický ústav zajišťuje také výchovnou péči dětem zadrženým na útěku, ať už od rodin nebo z některého výchovného zařízení odpovídajícího za jeho výchovu.

Diagnostický ústav zajišťuje komplexní diagnostickou péči, plní tedy funkci diagnostickou, vzdělávací, výchovnou a sociální, terapeutickou, organizační (souvisí s umísťováním dětí do jiných zařízení) a koordinační (podílí se na sjednocení odborných postupů a součinnosti s dalšími zařízeními a orgány zabývající se péčí o dítě).

Na základě komplexního vyšetření vypracovává diagnostickou zprávu, ve které jsou uvedeny doporučené výchovné postupy, program rozvoje osobnosti, je v ní uvedena rodinná a sociální anamnéza, zprávy psychologa, etopeda, vychovatele, učitele a následně je dítě umístěno do některého jiného zařízení (dětský domov se školou, dětský domov, výchovný ústav), nebo se vrátí zpět do rodiny.³⁴

2.6.2 Dětský domov se školou

Je školským zařízením, jehož úkolem je zajistit péči o děti s nařízenou ústavní výchovou (pokud mají závažné poruchy chování nebo pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči) a o děti s uloženou ochrannou výchovou. Mohou sem být umístěny i nezletilé matky s dětmi, které mají nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovu. Zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V DDS mohou být umístěny děti ve věku od 6 let až do ukončení povinné školní docházky. DDS plní úkoly diagnostické, vzdělávací, výchovné a sociální, terapeutické.³⁵

---

³⁴ BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3, s. 69 - 70

³⁵ Zákon č. 109/2002 Sb., § 13

2.6.3 Dětský domov

Dětský domov je také školské zařízení internátního typu, které je určeno pro děti od 3 do 18 let věku. Jsou sem umístěny děti na základě rozhodnutí soudu, který nařídil předběžné opatření nebo nařídil ústavní výchovu. Jedná se o děti, které nemají závažné poruchy chování, ale jejich rodiče se o ně nemohou nebo nechtějí starat. Jedná se například o rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody, mají nařízenou detenci atd. Mohou zde být umístěny i nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Úkolem dětského domova je pečovat o děti podle jejich individuálních potřeb a plnit funkci výchovnou, vzdělávací a sociální.³⁶

2.6.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav je školské pobytové zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, které zajišťuje péči o děti starší 15 let u nichž se vyskytly závažné poruchy chování. Zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jeho úkolem je plnit funkci výchovnou, vzdělávací a sociální. Mohou zde být umístěny i nezletilé matky spolu s jejich dětmi nebo děti starší 12 let věku, kterým byla uložena ochranná výchova a jeho chování se projevuje závažnými nebo dokonce extrémními poruchami chování, a nemůže být z těchto důvodů umístěné do Dětského domova se školou. Výchovné ústavy se zřizují odděleně zvlášť pro děti s nařízenou ústavní výchovou, zvlášť pro děti s uloženou ochrannou výchovou a zvlášť pro nezletilé matky s dětmi. Také pro výchovný ústav platí, že jsou do něho umístěny děti na základě rozhodnutí soudu.³⁷

2.7 Orgány sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD)

Sociálně – právní ochrana dětí se řídí **zákonem č. 359/1999 Sb.**, který zajišťuje dítěti ochranu jeho práv v oblasti jeho příznivého vývoje a výchovy, chrání jeho zájmy a také jeho majetek. Cílem je pokusit se obnovit narušené funkce rodiny.

Sociálně – právní ochranu dětí zajišťují orgány sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD), mezi které patří především krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí aj. Důležitou osobou pro práci s ohroženými dětmi je sociální pracovník – kurátor. Jeho úkolem je starat se o děti, které vyžadují zvýšenou pozornost (úmrtí rodičů, rodiče řádně neplní své rodičovské

---

³⁶ BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3, s. 71

³⁷ Zákon č. 109/2002 Sb.

povinnosti), které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a ta neplní nebo zanedbává své povinnosti anebo o děti, u nichž se vyskytlo problémové chování či trestná činnost. Tyto děti často experimentují s alkoholem a návykovými látkami, utíkají z domova, vedou zahálčivý způsob života, vyskytuje se u nich záškoláctví, nerespektování autorit, agresivní projevy chování nebo páchají trestnou činností. Kurátoři se starají i o děti, na nichž byl spáchán (nebo existuje podezření) trestný čin, jenž měl za následek ohrožení života, zdraví, důstojnosti nebo mravního vývoje dítěte, dále pak o děti ohrožené násilím mezi rodiči atd. Pokud není dítěti zajištěna řádná péče nebo je vážně ohrožen jeho život či normální vývoj, může soud nebo příslušný obecní úřad obcí s rozšířenou působností použít na dobu nezbytně nutnou zvláštní opatření. K těmto opatřením patří stanovení dohledu nad nezletilým, napomenutí nezletilého, rodiče nebo jiné osoby, která narušuje jeho výchovu, uložit nezletilému nebo rodičům omezení zabraňující dalšímu působení negativních vlivů na jeho výchovu. Pokud ani tato opatření nemají žádoucí účinek, pak může soud dítě odebrat z rodiny a umístit je do střediska výchovné péče nebo na základě doporučení OSPOD nařídit ústavní výchovu.³⁸

---

³⁸ BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3, s. 74 - 77

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Předmět výzkumu

Předmětem zkoumání je aplikace nových režimových pravidel do resocializačního procesu v prostředí Dětského domova se školou, kde jsou umístěny děti s diagnostikovanými poruchami chování.

3.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zjištění změn, které způsobí zavedení nových režimových pravidel ve výchovně vzdělávacím procesu v konkrétním zařízení pro výkon ústavní výchovy.

Ve své práci hledám odpovědi na tyto dvě hlavní výzkumné otázky:

- 1. Jakým způsobem se projeví režimové změny na chování dětí v DDŠ?**
- 2. Jak se tyto změny projeví v práci pedagogů při výchovně vzdělávací činnosti?**

Dílčím cílem bakalářské práce je popsat konkrétní projevy chování dětí s poruchami chování v Dětském domově se školou v Kostelci nad Orlicí v závislosti na změnách Vnitřního řádu.

3.3 Metody výzkumu a sběr dat

Praktická část bakalářské práce bude provedena pomocí kvalitativního výzkumu. Výchozí metodou bude případová studie, která je využívána pro podrobné prozkoumání jednoho, nebo několika málo případů. Může jím být jednotlivec, rodina, zájmová nebo etnická skupina, určitá komunita lidí či instituce.

V odborné literatuře můžeme najít různé typy případových studií. Například J. Hendl dělí případové studie podle sledovaného případu:³⁹

- a) osobní případová studie
- b) studie komunity
- c) studium sociálních skupin
- d) studium organizací a institucí
- e) zkoumání událostí, rolí a vztahů

---

³⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2, s. 104 - 105

Pro účely mého výzkumného šetření jsem si zvolil případovou studii organizací a institucí, která nejlépe odpovídá charakteru výzkumného problému. Předmětem jejího šetření jsou firmy, školy, odborové organizace, realizace programů, kultura organizací, procesy změn a adaptací. Cílem může být např. hledání optimálních vzorců chování, inovativní změny v typu řízení, hodnocení, zkoumání průběhu změn a adaptačních mechanismů.⁴⁰

Pro případovou studii je charakteristická kombinace různých technik sběru informací, mezi nejčastěji používané metody při zpracování případové studie patří analýza dokumentace ve spojení s přímým pozorováním předmětu studie nebo rozhovory.

Záměrem výzkumného šetření je získání subjektivních názorů dětí a pedagogických pracovníků v Dětském domově se školou a Základní škole v Kostelci nad Orlicí (dále jen DDS) na režimové změny, které se uskutečnily na základě doporučení České školní inspekce, která v tomto školském zařízení prováděla opakovaně inspekční činnost v letech 2016 a 2017. Provedl jsem i analýzu dostupné dokumentace týkající se výzkumného problému, a to především závěry inspekčních zpráv, vnitřních řádů DDS a osobní dokumentaci dětí.

Sběr dat a průběh výzkumu

Sběr dat probíhal od června 2017 do února 2019. Základem výzkumného šetření byly především polostrukturované rozhovory s dětmi, pedagogickými a vedoucími pracovníky školského zařízení. Polostrukturovaný rozhovor jsem si vybral proto, protože se mi zdál jako nejvýhodnější k získání komplexních informací. Vytvořil jsem si kostru základních otázek a témat, které jsem chtěl s respondenty výzkumu probrat, následně jsem měl možnost flexibilně reagovat na odpovědi dotazovaných, doptávat se dalšími otázkami a tím získávat hlubší poznatky o dané problematice. Nevýhodou zvoleného postupu je především časová a psychická náročnost, zároveň jsem musel klást důraz na řádnou přípravu, aby rozhovory probíhaly v uvolněné a přátelské atmosféře.

Výzkumný vzorek - osloveno bylo celkem 12 pedagogických pracovníků a 12 dětí. Všichni dotazovaní měli osobní zkušenost s režimovými pravidly a Vnitřním řádem DDS

---

⁴⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2, s. 104 - 105

před změnou, následně i po změně režimu a pravidel. Jednotlivé rozhovory probíhaly přibližně 40 minut, a to na rodinných skupinách DDS, tedy v prostředí, které je dotazovaným velmi dobře známé a zaručovalo klidnou atmosféru. Před každým rozhovorem byli dotazovaní seznámeni s naprostou anonymitou osob a názorů, následně pak i s jeho obsahem. Pouze v případě vlastního pohledu ředitelky DDS na danou problematiku jsem dostal souhlas ke zveřejnění názorů v rámci mé bakalářské práce. Rozhovory byly nahrávány na záznamové zařízení, ale vzhledem ke kvalitám nahrávek byly následně přepsány do textové formy.

Zjištěné názory a informace z odpovědí dotazovaných jsem porovnal a vyhodnotil. Zároveň jsem prostudoval dostupnou dokumentaci s cílem poukázat na nejzásadnější změny, které byly vyvolány závěry a doporučeními České školní inspekce. Zajímaly mě nejen změny pravidel a režimu, ale také to, jak na změny reagovaly děti (jak je hodnotily, jestli se nějak změnilo jejich chování a přístup ke svým povinnostem atd.) a jakým způsobem je vnímají pedagogičtí pracovníci.

3.4 Charakteristika a struktura DDS a ZŠ Kostelec nad Orlicí

Dětský domov se školou a základní škola Kostelec nad Orlicí je školským zařízením pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, jehož činnost je vymezena zákonem č. 109/2002 Sb. Zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o koedukované školské zařízení s celoročním nepřetržitým provozem.

Do DDS mohou být umísťovány děti ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky, pouze na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo o předběžném opatření či smlouvě o prodlouženém pobytu v zařízení. V zařízení jsou umístěny děti, u kterých se vyskytly závažné poruchy chování. Mezi nejčastější důvody, pro které jsou děti do našeho zařízení umísťovány patří: záškoláctví, nerespektování autorit v rodině i ve škole, agresivní projevy chování, experimentování s návykovými látkami nebo jejich distribuce, krádeže a loupeže atd.

DDS plní především úkoly diagnostické, vzdělávací, výchovné a sociální, terapeutické.

3.4.1 Historie DDŠ a ZŠ Kostelec nad Orlicí

Dětský domov se školou se nalézá v podhůří Orlických hor přímo v centru města Kostelec nad Orlicí, které má k dnešnímu dni přibližně 6 200 obyvatel.

Dětský domov má dnes již téměř 100 letou tradici v práci v oblasti dětí a mládeže „mravně narušených“. Jeho zahájení bylo uskutečněno roku 1919, kdy byla zahájena činnost Chlapecké výchovny české zemské komise pro hochy mravně vadné. Do ústavu bylo tehdy přijato na 60 chlapců mravně vadných, kteří se ocitli díky vlastnímu přičinění na mravní cestě zkázy a zločinnosti či takoví, kteří v důsledku války či rodinných nebo odlišných poměrů postrádali řádnou výchovu.⁴¹

Prvním ředitelem se stal Josef Sedloň, který v této pozici působil až do roku 1927, kdy ústav vedl společně se svou ženou a spolu tak vytvořili na základě tehdejších představ princip rodinné výchovy.

Po 2. světové válce se stal ředitelem pan Jindrák, který nově zavedl zájmové kroužky a ústav prošel následně změnou názvu a zřizovatele.

K zásadnímu přelomu došlo v letech 1971 – 1972, kdy se ředitelem stal Vladimír Perdek. Ústav byl rozdělen do tří pracovních úseků (škola, výchovný úsek pro mimoškolní činnost a administrativně správní úsek). Postupně tak byl zdokonalen úplný systém převýchovných metod v cyklu jednoho školního roku od autoritativního vedení až k autoregulaci dítěte i celé výchovné skupiny. Chlapci se začali účastnit všech stávajících či vznikajících kulturních i sportovních činností. Pořádány byly i pravidelné výměnné pobyty, a to především během prázdnin, kdy docházelo k výměně dětí a zaměstnanců ze slovenského zařízení z Tomášova u Bratislavy.

Roku 1993 došlo ke snížení počtu dětí z 88 na 24 a ústav byl přemístěn do jiných a menších prostor. V té době se všeobecně předpokládal pokles potřeby míst pro děti s poruchovým chováním. Velmi brzy se však ukázalo, že je potřeba zvýšit kapacitu minimálně dvojnásobně.⁴²

---

⁴¹ Orličan / Kostelec nad Orlicí, roč.VIII, č.9, str.3 z 1. března 1919 /

⁴² Kronika DDŠ Kostelec nad Orlicí

Roku 2005 byla započata investiční výstavba a v současnosti máme k dispozici nový internát i školu, kapacita zařízení je 40 dětí.

3.4.2 Charakteristika jednotlivých součástí zařízení a jejich úkolů

Škola

Škola je v provozu od září 2010 a je vystavěna dle nejmodernějších požadavků. Škola tak disponuje šesti učebnami, jednou počítačovou učebnou, interaktivní učebnou, učebnou výtvarné výchovy, pracovní učitelů, kabinety pro učební pomůcky, učitelskou knihovnou, kanceláří, klubovnou psychologa, kanceláří zástupce ředitele a sborovnou. V každém patře budovy se nachází nezbytně nutné sociální zařízení jak pro chlapce, tak i pro dívky a personál. V provozu je i keramická dílna.

Kapacita školy je 40 žáků, v době výzkumného šetření bylo ve škole celkem 28 žáků, jejich počet se však v průběhu školního roku mění. V jednotlivých třídách je většinou maximálně 8 žáků, což je oproti klasickým základním školám výhoda, neboť vyučující může žákům věnovat mnohem více času při výkladu látky. Znalosti některých dětí velmi často neodpovídají ročníku, který navštěvují, protože v minulosti školní docházku zanedbávaly nebo byly jejich školní výsledky natolik slabé, že musely ročník opakovat (někteří i dvakrát).

Internát

Součástí internátu jsou dvě navzájem propojené budovy. Dvě rodinné skupiny dětí sídlí ve starší budově postavené ve 30. letech minulého století, která ale byla nově zrekonstruovaná. Další tři rodinné skupiny dětí jsou umístěny v nové přistavěné budově, která byla zprovozněna v únoru 2008. V domově je tedy celkem pět výchovných skupin, z toho je jedna skupina dívek a čtyři skupiny chlapců.

Na každé skupině může být umístěno maximálně 8 dětí. Za každou skupinu plně odpovídá jeden kmenový vychovatel, který zajišťuje bezproblémový chod celé skupiny. Pomáhají mu další dva denní vychovatelé a dva asistenti pedagoga, kteří mají na starosti převážně výkon noční služby.

Každá skupina funguje samostatně a skupiny se vzájemně neprolínají. Má k dispozici obytné prostory s ložnicemi pro děti (ubytování po dvou), vlastní klubovnou, kuchyňkou,

sociálním zařízením se sprchovými kouty, skladem sportovních potřeb, pracovním vychovatelů a úklidovou místností s pračkou.

Součástí školského zařízení je i školní jídelna a hospodářské pracoviště. Jídelna poskytuje stravování dětem i zaměstnancům. Dětem je podávána 5x denně pestrá a vyvážená strava, a to 7 dní v týdnu, po celý rok.

3.4.3 Organizace výchovně vzdělávacích činností v zařízení

Organizace výchovně vzdělávacích činností je rozpracována v ročním plánu výchovně vzdělávací činnosti a v týdenním programu výchovně vzdělávací činnosti. Mimoškolní výchovně vzdělávací a zájmová činnost je zajišťována vychovateli na jednotlivých rodinných skupinách. Za všechny činnosti zodpovídá kmenový vychovatel, který vede další dva vychovatele skupiny. Činnost rodinné skupiny se řídí sestaveným týdenním programem výchovně vzdělávací činnosti (vychází z ročního plánu výchovně vzdělávací činnosti), který je vypracován vychovateli s využitím námětů dětí. Týdenní program obsahuje denní rozvrh činností, kde jsou stanoveny časové dotace činností a jejich rozložení v průběhu dne.

Na každé dítě školského zařízení je vypracován tzv. PROD (program rozvoje osobnosti dítěte). Jeho součástí jsou krátkodobé a dlouhodobé cíle, které jsou pravidelně vyhodnocovány a aktualizovány. S PROD pracuje speciální pedagog, psycholog, vychovatel, učitel, vedoucí vychovatel i asistent pedagoga. S cíli a záměry PROD je dítě seznámeno a vedeno ke spolupráci na jejich plnění.⁴³

Organizace vzdělávání dětí probíhá dle platných vzdělávacích programů. Náplň učiva vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání nebo jeho přílohy (upravené pro žáky s lehkým mentálním postižením). V Základní škole se žáci vzdělávají podle školních vzdělávacích programů:

- Školní vzdělávací program zpracovaný podle RVP ZV
- Školní vzdělávací program zpracovaný podle RVP ZV-LMP

Organizace vzdělávání žáků se řídí Školním řádem. Důraz je kladen, v souladu s

---

⁴³ STANČÍKOVÁ, L. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2018

individuálními potřebami a možnostmi žáků, zejména na získávání vědomostí, získávání komunikačních dovedností, na základní orientaci v celospolečensky závažných problémech, kultivaci osobnosti, výchovu ke zdravému životnímu stylu a dosažení maximální možné míry samostatnosti.

Organizace zájmových činností probíhá převážně na rodinných skupinách na základě týdenních programů výchovně vzdělávací činnosti. Tyto plány jsou sestavovány za spoluúčasti dětí s dodržováním skladby a s využitím všech druhů zájmové činnosti. Zájmová činnost probíhá formou řízených volnočasových činností, které vedou vychovatelé dle ročního plánu výchovně vzdělávací činnosti. V rámci zájmové činnosti sledují vychovatelé diagnosticky cenné projevy dětí, které se využívají k hodnocení dětí, posilují osobnostní rozvoj dětí a snaží se o rehabilitaci vztahu s dospělým.

Podle zájmu dítěte je možné samostatné docházení do sportovních a společenských kroužků mimo DDS se souhlasem ředitelky nebo vedoucí vychovatelky.⁴⁴

3.4.4 Systém hodnocení a opatření ve výchově

Systém hodnocení je vypracován tak, aby se v něm děti lépe orientovaly, aby ho snadno chápaly a byl co nejvíce přehledný. Jeho účelem je dítě posilovat v pozitivním jednání a chování, vést ho k určitému náhledu na příčiny svého selhání, ale především motivovat a rozvíjet pozitivní zdroje a jednání. Hodnotící systém je založen na kladném, pozitivním a individuálním přístupu k dítěti. Dítě musí být motivováno a neustále povzbuzováno k lepším výsledkům. Všichni pedagogičtí pracovníci musí používat systém hodnocení po dobrém uvážení a objektivním a spravedlivém posouzení všech příčin a důsledků projevů dítěte. Veškeré projevy chování dětí jsou posuzovány a analyzovány ve spolupráci většiny pedagogů, kteří se na výchově a vzdělávání podílejí: vychovatelů, učitelů asistentů pedagoga, speciálního pedagoga, psychologa. Dítěti je dán prostor vyjádřit se ke svému chování, má možnost zaujmout vlastní stanovisko, eventuálně je nutné přestupek objektivně přešetřit.

---

⁴⁴ STANČÍKOVÁ, L. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2018

Denní hodnocení

Probíhá na závěr každého dne v době, která je určena vnitřním řádem, většinou okolo 20.30 hodin. Každé dítě je hodnoceno samostatně. Dítě se nejprve zhodnotí samo, vyjádří názor na to, co se mu povedlo nebo nepovedlo. Pedagogičtí pracovníci si v průběhu dne zaznamenávají projevy chování dítěte během vyučování, výchovné činnosti a v nočních hodinách. Chování je ohodnoceno známkami 1 – 5 dle závažnosti kladného či záporného chování. Jde především o individuální posouzení a hodnocení, které může nejlépe posoudit pedagogický pracovník, který s dítětem pracoval. Hodnotí se především tyto kladné nebo záporné projevy:

- a) kladné projevy: chování, které je u dítěte žádoucí, dále aktivita nad rámec svých povinností, pomoc pedagogickému pracovníkovi, výraznější úspěchy v učebních či mimoškolních činnostech, vyšší úsilí a dlouhodobější činnost kladného charakteru atd.
- b) záporné projevy: kázeňské přestupky, neplnění svých povinností, vulgární vyjadřování, útěk, fyzická a slovní agrese, požívání a přechovávání návykových látek, sebepoškozování, porušování zákonů nebo vnitřního řádu, hrubý vulgární slovní útok na pedagogického pracovníka nebo zaměstnance a přestupky šetřené policií.

Kódové hodnocení

System hodnocení dětí je založen na posouzení kladných a záporných projevů chování během dvou týdnů. Každé 2 týdny (vždy ve čtvrtek) je chování dětí shrnuto a vyhodnoceno. Opět je každé dítě hodnoceno samostatně a má možnost se ke svému chování vyjádřit. V tomto hodnocení se přihlíží ke všem okolnostem, které ovlivňovaly, případně ovlivňují osobnost každého dítěte. Vyhodnocení provádí kmenový vychovatel spolu s vychovateli, asistenty pedagoga a učiteli. Na základě hodnocení všech pedagogů navrhne kmenový vychovatel výchovný stupeň (1. – 5.), který projedná na hodnotící poradě. Ředitel s konečnou platností určuje znění tohoto kódového hodnocení, které je platné po dobu 14 dní. System stupňů umožňuje plynulý přechod od direktivních forem k aktivnímu pojetí kázně a je podkladem přesunu těžiště z výchovy na sebevýchovu.⁴⁵

---

⁴⁵ STANČÍKOVÁ, L. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2018

Opatření ve výchově dle § 21 z. č. 109/2002 Sb.

Ředitelka školského zařízení je dle § 23 odst. 1 písm. j zákona č. 109/2002 Sb. oprávněna schvalovat veškerá opatření ve výchově navržená příslušnými pedagogickými pracovníky, a to před realizací, o čemž bude vždy proveden písemný zápis s vyjádřením dítěte, který bude uložen do osobního spisu dítěte. Pro dobu nepřítomnosti může ředitel školského zařízení pověřit výkonem tohoto oprávnění, pokud nesnese odkladu, jinou osobu.⁴⁶

3.5 Popis případu

Případ, na který jsem se zaměřil, se stal v prostředí školského zařízení, ve kterém již mnoho let pracuji jako vychovatel. Jak jsem již uvedl v předchozích kapitolách, jedná se o Dětský domov se školou a Základní školu v Kostelci nad Orlicí.

Do našeho zařízení jsou umístovány děti, u kterých se vyskytly závažné poruchy chování. Princip je takový, že na základě dlouhodobějších výchovných problémů dítěte podá příslušný orgán sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD) podnět k soudu. Ten podnět prozkoumá, následně může soud vydat rozhodnutí o nařízení předběžného opatření nebo ústavní výchovy. Mezi nejčastější důvody, pro které jsou děti do našeho zařízení umístovány, patří hlavně záškoláctví, nerespektování autorit v rodině i ve škole, agresivní projevy chování, experimentování s návykovými látkami nebo jejich distribuce, krádeže a loupeže a mnohé jiné. Cílem DDŠ je maximální resocializace jedince, dosažení cíle se uskutečňuje prostřednictvím odstranění či minimalizace poruch chování.

Jako kmenový vychovatel rodinné skupiny mám za úkol prostudovat osobní spisy všech dětí, se kterými pracuji. Hlavním důvodem je lépe poznat prostředí, ze kterého dítě pochází, jakým způsobem se chová a reaguje na určité podněty, jaké byly jeho osobní důvody pro umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy. Součástí každého spisu jsou i diagnostické zprávy, ve kterých jsou uvedeny doporučené výchovné postupy k odstraňování dominujících nedostatků. Těmito postupy by se všichni pedagogové měli řídit, aplikovat je a snažit se vytypovat ty, které jsou pro každé dítě nejvhodnější. Prakticky ve většině diagnostických zpráv je uvedeno, že dítěti chybí režim, je nutné mu jasně vymezit hranice pro jeho chování a jednání, netolerovat mu nevhodné projevy

---

⁴⁶ STANČÍKOVÁ, L. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2018

chování a dávat okamžitou zpětnou vazbu, důsledně ho vést a kontrolovat zadané úkoly a povinnosti, vést ho k respektování autorit, formovat hodnoty, postoje a morální zásady. Současně je ale velmi důležité oceňovat snahu pochvalou, motivovat k vyšším výkonům, podporovat sebevědomí a sebedůvěru, vést ho ke smysluplnému využívání volného času atd.

Z výše uvedeného vyplývá, že aby DDS plnil všechny své úkoly, zejména úkoly výchovné, vzdělávací, sociální a terapeutické, musí mít vypracovaný systém, řád, kterým se řídí.

DDS Kostelec nad Orlicí má vypracovaný svůj vlastní vnitřní řád, který podrobně upravuje jeho organizaci a činnost. Tento vnitřní řád je vydán v souladu s § 34 odst. 1 písm. a) zákona č. 109/2002 Sb., ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních ve znění pozdějších úprav zákona a předpisů. Vnitřní řád, tak jak je v dnešní podobě, vznikl postupně na základě dlouholetých zkušeností pedagogických pracovníků, kteří se zároveň na jeho podobě svými návrhy podíleli. Samozřejmě vždy musel respektovat a řídit se danou legislativou. Já osobně znám vnitřní řád podrobně přibližně od roku 2001, kdy jsem do DDS Kostelec nad Orlicí nastoupil jako mladý vychovatel. V průběhu let docházelo k určitým změnám, ale zásadní oblasti, především systém hodnocení, trestů a odměn nedoznal větších změn. Vnitřní řád byl zaběhlý, měl jasně daná pravidla, byl srozumitelný pro děti, rodiče i zaměstnance.

Nyní se konečně dostávám k podstatě případu, který chci popsat. Jako školské zařízení, jehož zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jsme čas od času navštěvováni kontrolním orgánem. Tímto orgánem je Česká školní inspekce (dále jen ČŠI). Koncem roku 2016 u nás ČŠI prováděla pravidelnou inspekční činnost. Na základě jejích závěrů a doporučení muselo vedení DDS přistoupit ke změnám vnitřního řádu, který nově upravoval především oblast režimu dne a pravidel. Závěry a doporučení z konce roku 2016 si ČŠI přijela zkontrolovat téměř do roka a do dne koncem roku 2017. Na základě závěrů a doporučení ČŠI z roku 2017 došlo k dalším změnám vnitřního řádu, výsledkem je upravený vnitřní řád, který platí i v současné době.

Na tyto změny jsem se ve své bakalářské práci zaměřil s cílem odpovědět na otázky:

- Jakým způsobem se projeví režimové změny na chování dětí v DDS?
- Jak se tyto změny projeví v práci pedagogů při výchovně vzdělávací činnosti?

Abych na ně mohl odpovědět, provedu porovnání nejzásadnějších změn vnitřních řádů před a po inspekci, následně uvedu získané informace a výstupy z rozhovorů s dětmi a pedagogickými pracovníky. Pro úplnost výzkumného problému budu analyzovat osobní záznamy o chování dětí na jednotlivých skupinách, a to především PROD (program rozvoje osobnosti dítěte), IRPD (individuální resocializační plán dítěte), kódové záznamy a další dokumentaci vedenou DDS.

3.5.1 Vnitřní řád před kontrolní činností České školní inspekce

Pro potřeby mé bakalářské práce se budu snažit v této kapitole stručně popsat základní oblasti vnitřního řádu, které v důsledku kontrolní činnosti ČŠI doznaly největších změn. Jinak by moje práce byla příliš obsáhlá a nesledovala by výzkumný cíl.

System hodnocení – založen na systému výchovných stupňů (1. – 5.), kdy 1. stupeň je nejlepší, 5. stupeň nejhorší. Výchovný stupeň je platný po dobu 14 dní, schvaluje ho ředitel na hodnotící poradě vychovatelů. Každé dítě tedy může jednou za 14 dní přejít do stupně lepšího (vždy pouze o jeden, např. ze 4. stupně do 3.), nebo do stupně horšího (také o jeden stupeň, ale v případě nejzávažnějších přestupků je hodnoceno 5. stupněm bez ohledu na to, ve kterém stupni předtím bylo). Každý z výchovných stupňů má určité výhody = čím lepší stupeň, tím více výhod.

- **5. stupeň:** čerpat ze svého konta pro osobní potřebu měsíčně částku dle svého věku, dále bez výhod. **Dítě nemá možnost** vzdálení se od skupiny (neustále musí být pod dozorem vychovatele), povolenou návštěvu rodiny (odjezd na dovolenku), povolenou vycházku při návštěvě rodičů v domově, možnost reprezentovat zařízení v žádné oblasti, možnost účastnit se výběrového programu, možnost sledovat televizi po večerce. Podle závažnosti je dítě zařazeno do 5. stupně na určité období (jedno hodnocení = 14 dní). Například tři hodnocení po útěku s trestnou činností nebo testem prokázané užití drogy, alkoholu. Dvě hodnocení po útěku bez trestné činnosti, jedno hodnocení za kouření a přechovávání kuřáckých potřeb atd.

- **4. stupeň:** čerpat ze svého konta pro osobní potřebu měsíčně částku dle věku, možnost zvýšení měsíčního kapesného, prominutí předchozího opatření ve výchově, požádat o samostatnou vycházku s rodiči při návštěvě, návštěva k rodičům jednou za 4 týdny (dovolenka).
- **3. stupeň:** čerpat ze svého konta pro osobní potřebu měsíčně částku dle věku, reprezentovat domov při soutěžích, požádat o sledování televize po večerce, požádat o samostatnou vycházku s rodiči při návštěvě, požádat o samostatnou vycházku, možnost zvýšení maximálního měsíčního kapesného, návštěva k rodičům o víkendu jednou za 3 týdny (dovolenka)
- **2. stupeň:** čerpat ze svého konta pro osobní potřebu měsíčně částku dle věku, pohybovat se volně v areálu domova, reprezentovat ústav na soutěžích, požádat o povolení sledování televize po večerce, požádat o povolení návštěvy rodičů kdykoli, požádat o samostatnou volnou vycházku do města, zapojit se do činnosti zájmových útvarů ve městě, absolvovat kurz řidičů malých motocyklů, možnost zvýšení maximálního měsíčního kapesného, návštěva k rodičům o víkendu jednou za 2 týdny (dovolenka).
- **1. stupeň:** čerpat ze svého konta pro osobní potřebu měsíčně částku dle věku, pohybovat se volně v areálu domova, reprezentovat ústav v zájmových soutěžích, požádat o návštěvu rodičů kdykoli, využívat permanentní propustky k vycházkám do města, zapojit se do činnosti zájmových útvarů ve městě, absolvovat zdarma kurz řidičů malých motocyklů s písemným souhlasem rodičů, udělení věcné či finanční odměny, nakládat podle vlastního uvážení s volným časem mimo vyučování, návštěva k rodičům o víkendu každý týden (dovolenka).

Odjezdy k rodičům (zákonným zástupcům) – na víkendové dovolenky dle výchovných stupňů uvedených výše. Dále pak o prázdninách (podzimní, vánoční, pololetní atd.). O odjezdy k rodičům musí rodiče předem požádat a k možné návštěvě se vyjádří kurátorka pracovnice OSPOD, kmenový vychovatel, sociální pracovnice a ředitel svým podpisem odjezd povolí či nikoliv.

Organizace dne (denní režim) – rozdělena na časový rozvrh všedního dne, soboty a neděle. Osobní volno ve všedním dni nebylo časově specifikováno, v praxi probíhalo při

činnosti zaměřené na zklidnění před večerkou po večerní hygieně (max. 25 minut). V sobotu byla pro osobní volno vyhrazena doba od 9.30 do 12.00 hodin, večer ve stejné době jako ve všední den. V nedělním programu nebylo osobní volno specifikováno, vzhledem k jiným činnostem neprobíhalo ani večer před večerkou. Na skupině děti nemají vlastní mobilní telefony. Ty jsou uloženy v kanceláři u sociální pracovnice, telefonický kontakt z vlastního telefonu možný v době mimo školní vyučování s vědomím vychovatele. Zákonní zástupci a rodinní příslušníci mohou dětem volat každý den v době tomu určené, nejlépe pak v době od 19.30 do 20.30 hodin (viz příloha č. 1).

Samostatné volné vycházky – navrhuje je kmenový vychovatel, schvaluje ředitel na pedagogické poradě vychovatelů, a to pouze dětem v 1. – 3. výchovném stupni. Ve všedních dnech probíhají výhradně v odpoledních hodinách, v sobotu a v neděli i dopoledne. Chlapci a děvčata je realizují zvlášť, společná volná vycházka chlapce s děvčetem je možná pouze v případě sourozenců. V jeden den a jeden časový úsek mohou jít na vycházku 2 děti. Vnitřní řád specifikuje i další pravidla samostatných vycházek:

- **3. stupeň:** může požádat o volnou vycházku 1x týdně
- **2. stupeň:** může požádat o volnou vycházku 3x ve všední dny, 1x v sobotu nebo neděli
- **1. stupeň:** může požádat o volnou vycházku každý den, včetně soboty a neděle

Volná vycházka může být vychovatelem udělena maximálně na 1 hodinu.⁴⁷

3.5.2 Nástup České školní inspekce, její závěry a doporučení

Česká školní inspekce prováděla v DDS a ZŠ Kostelec nad Orlicí kontrolní činnost v průběhu jednoho roku celkem dvakrát. Ve dnech 29.11. – 1.12. 2016, následná kontrola ČŠI proběhla ve dnech 14.11. – 16.11. 2017. Výstupem kontrol byly dvě inspekční zprávy. První ze dne 12.1. 2017 č.j. ČŠIZ-1150/16-Z, druhá ze dne 30.11. 2017 č.j. ČŠIZ- 862/17-Z.

---

⁴⁷ VODIČKA, J. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2016.

Vybrané závěry a doporučení z inspekční zprávy č.j. ČŠIZ-1150/16-Z

- zvýšit počet samostatných vycházek dětí a prodloužit dobu jejich osobního volna (poměr mezi řízeným a volným časem dětí zařazených do 4. a 5. stupně nebyl vhodně nastaven - minimum volného času, samostatných vycházek)
- využívat opatření ve výchově jako nástroje k dosažení stanovených vzdělávacích cílů dětí (pedagogové školského zařízení nevyužívali opatření ve výchově jako pozitivního nástroje k naplnění vzdělávacích cílů dětí)
- vybavit jednotlivé rodinné skupiny výpočetní technikou s možností připojení k internetu
- nastavit a realizovat hodnotící systém upřednostňující pozitivní motivaci dětí

Vybrané závěry a doporučení z inspekční zprávy č.j. ČŠIZ- 862/17-Z

- naplňovat standardy kvality péče o děti v oblasti respektování práv dětí. Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči nebyly naplňovány v oblasti respektování práv dětí. Pobyty dětí u rodičů (zákonných zástupců) byly využívány jako motivační prvek hodnotícího systému dětí. Právo dítěte opustit zařízení samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka (samostatná vycházka) bylo omezeno bez předchozího uložení opatření ve výchově za prokázané porušení povinností
- rozšířit užívání pozitivních opatření ve výchově k motivaci dětí
- umožňovat dětem samostatné vycházky a tím je podporovat ve zvládnání situací, které souvisí s riziky při učení se samostatnosti a odpovědnosti
- dovybavit rodinné skupiny výpočetní technikou

3.5.3 Upravený vnitřní řád dle závěrů a doporučení ČŠI

Na základě inspekční zprávy z ledna 2017 byly provedeny ve vnitřním řádu první změny, které se však ČŠI jevily jako nedostatečné, a proto reagovalo vedení DDS na druhou inspekční zprávu z listopadu 2017 dalšími změnami. Výsledkem byl upravený vnitřní řád.

Systém hodnocení a systém výchovných stupňů zůstal zachován, stupně jsou nově pojmenovány jako skupina chování „1“ až chování „5“ (jsou slovně popsány, je zde uvedeno, které děti jsou do určitého stupně – chování zařazeny). Výhody jednotlivých

stupňů již nejsou konkretizovány, nově jsou uvedeny možnosti dětí dlouhodobě hodnocených chováním „1“ a „2“. Těmto dětem může prodloužena vycházka, prodloužena večerka v pátek a sobotu, mohou mít více osobního volna. Děti, které dosáhne dlouhodobého dobrého hodnocení, může být uložena mimořádná odměna nebo přiznána jiná osobní výhoda.

Nově jsou definovány závažné přestupky proti Vnitřnímu řádu, porušování zákonů. Děti zařazené do stupně chování „5“ je uloženo některé z opatření ve výchově (dle § 21 odst. 1 zákona č.109/2002 Sb.) za konkrétní velmi závažný přestupek.

- **Chování „5a“** – neomluvená absence, opakované neplnění povinností dané vnitřním řádem a dohodnutých pravidel, verbální agresivita a vulgárnost vůči dětem a dospělým, lhaní a podvody. Uloženo opatření ve výchově na 7 dnů.
- **Chování „5b“** – fyzická agresivita vůči dětem, útěk, ničení majetku, přechovávání a užívání tabákových výrobků nebo elektronických cigaret. Uloženo opatření ve výchově na 14 dnů.
- **Chování „5c“** – sebepoškozování, fyzická agresivita vůči dospělým, šikana, přechovávání a užívání alkoholu a jiných návykových látek, krádež, či jiná trestná činnost, křivé obviňování dětí a zaměstnanců zařízení. Uloženo opatření ve výchově na 21 dnů. Nutný neustálý dohled.⁴⁸

Zde došlo k významné změně, a to k radikálnímu zkrácení doby, po kterou může být dítě zařazeno do nejhoršího stupně chování „5“. Oproti původnímu vnitřnímu řádu se jedná o zkrácení doby o celou polovinu.

Odjezdy k rodičům (zákonným zástupcům) – jsou organizovány v Ročním plánu výchovně vzdělávací činnosti (organizace školního roku: zahájení a ukončení školního roku, prázdniny: podzimní, vánoční, pololetní, jarní, velikonoční, hlavní). V jiných termínech probíhá speciálně pedagogická činnost, zde je důležitá přítomnost dětí. Vhodnost opuštění zařízení v jiných termínech je konzultována s rodiči i příslušnými pracovníky OSPOD, vždy se posuzuje individuálně a s ohledem na nejlepší zájem dítěte.

---

⁴⁸ STANČÍKOVÁ, L. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2018

V této oblasti došlo také k zásadním změnám, děti jezdí domů mnohem častěji než v minulosti. V praxi jezdí děti na víkendové dovolenky jednou za 14 dní bez ohledu na výchovný stupeň (nově *chování*), takže v některých případech jezdí domů i děti s nejhorsším hodnocením. Zde se však klade důraz na individuální posouzení závažnosti chování dítěte, vše se projednává s pracovníky OSPOD. Usoudí – li ředitel zařízení a kurátor OSPOD, že není v danou chvíli v zájmu dítěte trávit čas mimo zařízení, pobyt není schválen a dítěti je věnována speciálně pedagogická péče. Děti s nejlepším hodnocením mohou jezdit domů každý týden. I nadále se odjezdy realizují na základě správně podané žádosti rodičů (zákonných zástupců) a se souhlasem OSPOD a povolením ředitele zařízení.

Organizace dne (denní režim) – i nadále rozdělena na časový rozvrh všedního dne, soboty a neděle s určitými úpravami. Největší změnou je přidělení mnohem větší časové dotace na osobní volno dětí. Osobní volno ve všední dny nyní probíhá v době od 14.15 do 14.45 hodin a od 17.30 do 18.00 hodin. Dále mají možnost vychovatelé udělit osobní volno v době od 19.30 do 20.30 hodin po večerních činnostech (osobní hygiena, úklidy přidělených prostor skupiny) pod podmínkou, že má dítě splněné veškeré povinnosti. V sobotu probíhá v době od 9.00 do 10.00, od 15.30 do 16.00 a od 18.30 do 19.30 hodin. V neděli probíhá ve stejný čas jako v sobotu, kromě doby 18.30 – 19.30 hodin, kdy probíhají jiné činnosti (hlavně výběr špinavého prádla). Každá výchovná skupina obdržela vlastní notebook a má možnost připojení k internetu formou bezdrátového připojení (viz příloha č.2)

Pokud si spočítám časovou dotaci na osobní volno v obou vnitřních řádech, tak došlo k výraznému navýšení osobního volna, a to na dvojnásobek.

Samostatné volné vycházky – již nejsou navrhovány kmenovým vychovatelem a schvalovány ředitelem na pedagogické poradě vychovatelů. Nově může o volnou vycházku požádat každé dítě starší 7 let bez rozdílu výchovného stupně, vždy se souhlasem pedagogického pracovníka ve službě. Samostatné vycházky realizovány v odpoledních hodinách ve všední dny, o prázdninách a víkendech v průběhu celého dne. Na konkrétní době se dítě domlouvá s vychovatelem s ohledem na potřeby dítěte a na program skupiny. Omezení samostatných vycházek je možné po určitou dobu v důsledku kázeňského opatření, vždy na základě opatření ve výchově podle § 21 odst. 1 písm. c)

zákona 109/2002 Sb. Opatření ve výchově musí respektovat zásady zákonitosti, předvídatelnosti, individualizace a přiměřenosti. Pedagogický pracovník nemusí s vycházkou souhlasit i z jiných důvodů než kázeňských. Například v případech, kdy se dítě necítí fyzicky dobře, ale i přesto chce jít ven, pro špatné povětrnostní podmínky v souvislosti se zdravotním stavem dítěte, pro nesplněnou přípravu do školy apod. Před vycházkou pedagogický pracovník poučí dítě o bezpečnosti silničního provozu, o vhodném chování na veřejnosti.⁴⁹

Množství a četnost samostatných vycházek se po úpravě vnitřního řádu výrazně zvýšila. Dříve mohli vycházku realizovat děti s nejlepším chováním a hodnocením, nyní ji mohou využívat prakticky všechny děti, pokud jim nebylo nařízeno opatření ve výchově.

3.5.4 Zpracování rozhovorů s dětmi

Osloveno bylo celkem 12 dětí, z toho 9 chlapců a 3 dívky ve věku 13 – 16 let. Nepoměr mezi dívkami a chlapci je způsoben tím, že v našem DDS funguje pouze jedna skupina dívek a 4 skupiny chlapců. Podmínkou pro výběr byla osobní zkušenost dětí s původním a novým režimem a pravidly – Vnitřním řádem (minimálně po dobu 6 měsíců). Jako příklad uvádím 8 otázek, které měly pro můj cíl největší přínos.

1) V čem je podle tebe největší rozdíl mezi původním (starým) a novým (změněným) vnitřním řádem?

Všechny děti hodnotily nový Vnitřní řád (dále jen VŘ) jako jednoznačně lepší. Oceňovaly především častější možnosti odjezdů domů na dovolenky, více osobního volna a možnost využívat samostatné vycházky do města. Kladně hodnotily také možnost využívat přímo na skupině svůj mobilní telefon. „*Ten starý VŘ byl určitě přísnější*“, tvrdila naprostá většina dětí. Jeden z dotazovaných a sdílnějších chlapců mi odpověděl takto: „*Ve starém VŘ jsem na sebe neměl dost času a byl samozřejmě přísnější. Teď mám více osobního volna, a hlavně můžu jezdit často domů. Předtím bylo těžší se domů dostat, musel jsem mít lepší stupeň, musel jsem se o hodně víc snažit.*“ Odpovědi na tuto otázku byly tedy většinou podobné.

---

⁴⁹ STANČÍKOVÁ, L. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2018

2) Je něco, co bys chtěl(a) v novém VŘ změnit?

V této otázce již taková názorová shoda nebyla. Třetina dětí odpověděla, že nic měnit nechce a nový VŘ jim vyhovuje. Ostatní by chtěly ještě častější odjezdy domů a více vycházek. Chlapec ze 3. výchovné skupiny doslova uvedl: *„Já sám za sebe bych chtěl změnit odjezdy domů a vycházky. Odjezdy pro každého každý víkend a vycházky alespoň 4 týdně. Ne vždy mě vychovatel na vycházku pustí.“* Jedna z dívek odpověděla: *„Bylo by super, kdybych mohla mít u sebe mobil celé odpoledne, byla bych pořád na Facebooku s kamarády, psala bych jim, co právě dělám a tak.“*

3) Co nejraději děláš ve svém osobním volnu?

Nejčastější odpovědí bylo, že děti využívají svůj mobilní telefon nebo využívají skupinový notebook ke komunikaci s přáteli. *„Píšu si přes sociální sítě s kamarády nebo poslouchám muziku.“*, tvrdila značná část dětí. Jiní dotazovaní uváděli: *„Rád hraju na mobilu hry nebo koukám na různá videa.“* Některé děti odpovídaly, že si rády zahrají společenské hry nebo si malují, sledují program v televizi, dvě děti tvrdily, že si čtou knihu.

4) Máš dostatek osobního volna? Pokud NE, jak dlouhé by podle tebe mělo být?

Zde byly odpovědi vyvážené. Polovina dotazovaných uvedla, že ho mají dostatek. Druhá skupina byla nespokojená a dožadovala se delšího osobního volna, děti překvapivě uváděly přibližně stejnou dobu, jak dlouho by chtěly volno mít, a to přibližně 2,5 hodiny denně.

5) Jak ti prospěly změny v novém VŘ (například častější odjezdy domů, častější telefonický kontakt) ve vztahu s rodiči nebo zákonnými zástupci?

Tato otázka již měla zjevně osobnější charakter a děti nad ní mnohem více přemýšlely. Musel jsem jim pomáhat doplňujícími otázkami a upřesněním významu otázky. Některé mi odpověděly, že neví. Jeden z chlapců uvedl: *„Myslím si, že mi prospěly. Častěji jezdím domů vídám se s rodinou, nejen s rodiči, ale třeba s bratřenci a strýcem. Podle mě si víc rozumíme“* Hodně dětí oceňovalo pravidelnější kontakt s rodiči. Značná část tvrdila: *„Častěji si s nimi volám. Dřív jsem čekal, jestli mi večer zavolají a byl jsem našťvaný, když nevolali. Teď jim můžu zavolat sám nebo je prozvonit. Určitě jsme víc v kontaktu.“* Takže celkový výsledek otázky je, že změny dětem vyhovují.

6) Jak hodnotíš možnost, že máš častější kontakt s kamarády přes mobil nebo PC? (hovory, SMS, Facebook, Twitter apod.)?

Zde byla většina odpovědí kladná, pouze tři děti uvedly, že v kontaktu s kamarády být nemusí, ale raději jsou v kontaktu s rodinou. Jedna z dívek opověděla následovně: *„Určitě mi to pomohlo, alespoň vím, jak se mají. Dřív jsem s nimi nebyla v kontaktu, dnes ano a máme lepší vztahy. A hlavně se domlouváme přes messenger, co budeme dělat, až přijedu. Nebo kam půjdeme zapařit.“*

7) Jak hodnotíš možnost chodit na samostatné vycházky? Jak, kde a s kým je trávíš?

I na tuto otázku všechny děti odpověděly kladně. Možnost volných vycházek vítají. Na otázku druhou mi jeden z chlapců úplně bez ostychu doslova odpověděl: *„Mohlo by to být lepší, delší a častější vycházky. Trávím je tak, že si jdu zakouřit anebo něco vyřešit. Chodím po městě a někde si odpočinu. A trávím je s kamarády, co jsem poznal ve městě.“*

8) Užíval jsi na vycházce tabákové výrobky (cigarety) nebo jiné návykové látky, alkohol?

Na tuto otázku se nejprve děti bály odpovídat, pravděpodobně v domnění, že pokud by se přiznaly, bude to pro ně mít nějaké důsledky. Po mém ujištění, že to jsou informace pouze pro mou potřebu a že se to nikdo jiný nedozví, začaly odpovídat. Jeden z chlapců tvrdil: *„Na vycházce jsem tabákové výrobky užil. Kouřil jsem cigára. Návykové látky jsem na vycházce nikdy nezkoušel, alkohol jenom párkrát, ale zlehka, aby to vychovatelé nepoznali.“* Na mou doplňující otázku, jak se k cigaretám dostal odpověděl: *„Když přijedu z dovolenky, tak si je před návratem do DDS schovám. Mám dvě skříše. Když mi dojdou, tak poprosím kámoše.“* Dvě děti odmítly na tuto otázku odpovědět, ostatní postupně přiznaly, že kouření provozují běžně a cigarety získávají obdobně. Žádné z dětí neuvědělo, že by v době vycházky zkusilo požívat návykové látky, požití alkoholického nápoje přiznaly 3 děti.

3.5.5 Zpracování rozhovorů s pedagogickými pracovníky

Rozhodl jsem se provést rozhovory celkem s 12 pedagogickými pracovníky, tedy se stejným počtem jako u dětí. Podmínkou pro výběr byla minimální délka praxe v DDS 5 let a osobní zkušenost s původním a novým režimem a pravidly – Vnitřním řádem. Osloveno bylo 7 žen, jejichž průměrný věk byl 48 let a průměrná délka praxe 14 let

v DDŠ a 5 mužů s průměrným věkem 50 let a 18 lety praxe v DDŠ. Jedná se tedy o skupinu kolegů, kteří mají značné a dlouholeté zkušenosti s výchovně vzdělávací činností v tomto školském zařízení.

1) Co si o změnách ve VŘ myslíte a které jsou podle Vás nejzásadnější?

Na tuto otázku jsem dostal několik zajímavých názorů a odpovědí. Většina pedagogů, zvláště pak těch s delší praxí v zařízení, s tak výraznými změnami nesouhlasí. „*Po změnách na základě požadavků ČŠI se režim uvolnil po všech stránkách. Kdyby tyto podmínky - stálé osobní volno, velmi časté odjezdy na dovolenku a respektování práv dětí a neplnění jejich povinností trvaly i nadále, mohly by děti zůstat v péči rodičů a ne státu.*“ S tímto názorem se ztotožnil i jeden z vedoucích pracovníků DDŠ. Jedna z vychovatelek uvedla: „*Nejsem velkým příznivcem unáhlených změn, které nebyly vedeny k převýchově, ale pouze k tomu, aby se z vychovatelů stali hlídači a vrátní. Podle mého názoru lidé, kteří změny navrhli, si plně neuvědomili, o jaké školské zařízení se jedná a s jakými dětmi u nás pracujeme. Asi nikdy nepracovali ve speciálním školství.*“ Ale objevila se i menší část pedagogů, kteří změny vidí smířlivěji a pozitivněji. Jeden z nich odpověděl: „*Změny jsou asi logickým vyústěním celkového zmírnění v ústavní a ochranné výchově. Změny ale přinesly i určité pozitivní věci a více motivačních prvků pro děti. Určitě více osobního volna a s tím spojené kontakty přes mobil, sociální sítě.*“

Všichni dotázaní se shodli, že došlo k výrazným změnám v oblasti uvolnění režimu a pravidel, navýšení osobního volna s možností využívání vlastních mobilních telefonů nebo skupinového PC, častější odjezdy domů na dovolenky a radikální nárůst volných vycházek.

2) Který z Vnitřních řádů Vám z hlediska pedagogické práce více vyhovuje (vyhovoval) a proč?

Většina pedagogů uvedla, že jim mnohem více vyhovoval původní Vnitřní řád. „*Měl jasně stanovená pravidla, práva a povinnosti. Všichni mu dost dobře rozuměli. Po úpravách se chování dětí změnilo. Co vy nám můžete? Nic. My máme právo! Bohužel měly vcelku pravdu.*“ Dalším zajímavým názorem je například tento: „*Značný nárůst osobního volna, a hlavně samostatných vycházek vede k tomu, že poměr mezi řízenou a neřízenou speciálně pedagogickou činností se prakticky srovnává. Dříve se děti musely*

opravdu snažit, aby na výhody dosáhly. Dnes není velký rozdíl mezi výhodami dětí v nejlepších stupních a těmi, které se pouze vyhýbají nejdůležitějším přestupkům a jsou dlouhodobě hodnoceny např. 4. stupněm.“ Pouze dva dotázaní pedagogičtí pracovníci uvedli, že jim více vyhovuje nová úprava Vnitřního řádu. *„Mně určitě vyhovuje nový z důvodu větších možností pedagogické práce. Je méně represivní v oblasti trestů, má více motivačních prvků, na které děti slyší.“*

Většina pedagogů odpověděla, že jim více vyhovoval původní Vnitřní řád. Oceňovali především jasně definované tresty, odměny a výhody výchovných stupňů. Na druhou stranu někteří z nich přiznali, že délka zařazení dětí do 5. stupně za nejdůležitější přestupky byla příliš dlouhá.

3) Která ze změn Vnitřního řádu zasáhla do Vaší práce nejvíce a jakým způsobem?

Zde jsem získal rozmanitou škálu odpovědí. Jeden z oslovených kmenových vychovatelů konstatoval: *„Nejvíce asi přítomnost elektroniky (mobilů) na skupině, kdy musíme vše půjčovat a vybírat, neustále řešit proč nemá telefon nabitý, nebo že je slabý signál Wifi. Děti také častěji zkouší diskutovat o prodloužení času volna a bývají podrážděnější.“* Další kmenový vychovatel uvedl: *„Pro mě osobně je to navýšení papírování. Výrazně se navýšil počet opatření ve výchově, a to jak záporných (tresty), tak kladných (odměny). Připadám si jako úředník. Značně také zasahují do činnosti skupiny vycházky, často nemohu pracovat s celou skupinou.“* Svůj vlastní názor vyjádřila i vedoucí vychovatelka: *„Nejvíce do mé práce zasáhla změna v oblasti pravidelné možnosti čtrnáctidenních odjezdů na dovolenky. Z organizačních důvodů jsem nucena přerušit činnost některých rodinných skupin o víkendech. S tím souvisí pokles odpracovaných hodin vychovatelů a pedagogických asistentů. S pravidelnými odjezdy jsou spojeny nenávraty dětí z dovolenek kvůli údajné nemoci, návraty do DDŠ jsou zpožděny o týden nebo 14 dní, někdy i více. Ve skupině pedagogických pracovníků, kterou jsem oslovil, byli i zástupci z řad učitelů. Jeden z nich shrnul několik otázek do jedné odpovědi: „Všechny prosazované změny zcela ochromily zaběhlý a pro děti jasný řád, který byl budován řadu let zkušenými pedagogy v oboru a fungoval velmi dobře. Děti jej akceptovaly, byly schopny se v něm dobře orientovat a jasná pravidla nikoho nediskriminovala, ale naopak jim pomohla vymezit pravidla chování. Děti, které se do zařízení dostávají jsou zde hlavně díky tomu, že jim nikdo žádná pravidla nenastavil a*

ony nemají pevné hranice, které potřebují k tomu, aby se naučily, co je správné a co ne.“

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že každému z pedagogů ztížily změny práci s dětmi různým způsobem. Pro názornost jsem uvedl ty nejčastější.

4) Změnil se nějakým způsobem Váš pedagogický přístup (nebo výchovný styl) díky změnám ve Vnitřním řádu?

Všichni dotázaní odpověděli shodně, že na základě změn režimu a pravidel se jejich výchovný styl nijak výrazně nezměnil a používají své osvědčené metody. *„Přístup k dětem se z mé strany myslím příliš nezměnil, stále je stále profesionální. Vím, kde pracuji a s kým, mám své metody a figle, jak na koho. Na každého platí něco jiného.“*, odpověděl jeden z vychovatelů. Jiná vychovatelka zase uvedla: *„Nezměnil se, stále tvrdím, že základem je dodržování dohodnutých pravidel a spolupráce s ostatními kolegy. Ale bohužel to nejde se všemi.“*

5) Je některá změna, se kterou jste souhlasil(la)?

Častou odpovědí na tuto otázku byla možnost telefonování a díky tomu častější kontakt s rodinou, častější možnost dětí jezdit domů na dovolenku. Tyto dvě oblasti jim podle nich umožňují lépe motivovat děti k žádoucímu chování. Na druhou stranu uznali, že s častějšími odjezdy dětí na dovolenky se množí množství nenávratů z dovolenek, které se v minulosti prakticky neobjevovaly. Část dotazovaných zmínila: *„Vítám delší večerní osobní volno, přispívá k uklidnění před hodnocením a večerkou.“*

6) Pokud by změny ve Vnitřním řádu trvaly delší dobu (nebo ještě více zmírňovaly režim, pravidla), zůstal(la) byste dál a pracoval(la) v zařízení?

Zde jsem z rozhovorů získal hned několik zajímavých odpovědí. Jedna dotazovaná učitelka bez delšího přemýšlení konstatovala: *„Za předpokladu, že by tyto navržené změny platily trvale, ze zařízení bych odešla.“* Další dva vychovatelé byli tohoto názoru: *„Pokud by se z vychovatele měl stát jen dohlížitel nebo pokud by došlo k dalšímu výraznému zmírňování režimu, v zařízení bych pravděpodobně skončil a své pracovní uplatnění hledal někde jinde.“* Pouze v jednom případě byla odpověď neutrální (tedy že neví), zbylé dvě třetiny tvrdily, že by v zařízení zůstaly. Jako příklad může sloužit vyjádření jedné vychovatelky: *„Zůstala bych, i přesto, že by mě to fakt štvalo, protože vzhledem k tomu, že mám vystudované obory pouze v pedagogickém směru, stále jsou*

platové podmínky zde v zařízení dobré, a hlavně oceňuji i zaměstnání v místě bydliště.“

7) Jaké celkové důsledky (dopady) má podle Vás změna Vnitřního řádu po návštěvě ČŠI?

Na tuto otázku jsem dostával podobné odpovědi jako u otázek č.1 a č. 3. Pro drtivou většinu dotazovaných pedagogů jsou důsledky změn negativní. Vedly k uvolnění režimu, celkově posílily práva dětí, a naopak oslabilly účinné prostředky pedagogů pro úspěšné vykonávání výchovně vzdělávací činnosti v zařízení. Pouze dva dotazovaní nespatřují úplně špatné dopady na fungování v DDŠ. Vedoucí vychovatelka odpověděla takto: *„Celkově uvolněný režim nejen pro děti, ale i pro zaměstnance. Někteří, než aby vyslovili nějaký zákaz dítěti a odůvodnili ho, budou volit cestu menšího odporu a zla v kontextu vychovatel x dítě.“* Další z vychovatelů uvedl: *„Pro současné děti je zvolnění některých prvků velkou výhodou oproti dřívějším chovancům, avšak nejsem si jistý, zda by další povolování režimu nebylo spíše kontraproduktivní. Už dnes se děti dožadují především svých práv a výhod, s plněním povinností to je horší. Zaznamenal jsem i častější nevhodné projevy chování dětí vůči dospělým, pokud jim nebylo vyhověno.“*

Rozhovor s ředitelkou DDŠ a ZŠ Kostelec nad Orlicí

Na začátku rozhovoru ředitelka popsala, jaké je DDŠ zařízení, proč k nám jsou děti, se kterými pracujeme, umístěny. Jako hlavní důvody uvedla masivní záškoláctví, krádeže, experimentování s návykovými látkami, popř. jejich distribuce, agresivní projevy chování, nerespektování autorit. *„Naším cílem je snažit se dítěti nastavit hranice jeho chování, vysvětlovat mu možné důsledky závadového chování, učit ho respektovat názory druhých a uznávat autority, tedy resocializovat ho = začlenit ho zpět do společnosti, ale také mu vysvětlovat jejich práva a co znamenají a jak se s právy zachází.“* Dále se věnovala oblasti odborné kvalifikace pedagogických pracovníků, která je nezbytně nutná k poskytování každodenní speciálně pedagogické péči dětem. Zvláště pak připomněla péči psychologickou a etopedickou. *„Proto je pro mě velmi nešťastné, že ČŠI (tedy státní orgán stejně jako soud, který nařídil ÚV, PO a odebral dítě z nepodnětného prostředí) jde kontrolovat jen dodržování jedné strany mince, a to práva dětí, bez ohledu na to, jak se děti v našem zařízení chovají, jaké udělaly pokroky a proč jsou námi hodnoceny tak, jak jsou, a také bez ohledu na to, že i pedagogičtí pracovníci našeho zařízení mají určitá*

svá práva a také samozřejmě i povinnosti.“ Dále k celému případu uvedla: „Na základě doporučení ČŠI jsme museli pozměnit některá ustanovení našeho Vnitřního řádu. Důsledkem byly opakované nenávraty dětí z dovolenek od rodiny, zvýšený počet vycházek měl za následek mnohem častější výskyt tabákových výrobků a návykových látek na rodinných skupinách, často až agresivní vyžadování práv na cokoliv, ale hlavně ztráta motivace některých zaměstnanců s těmito dětmi pracovat.“ Zde zmínila především fakt, že se jinak pestrá každodenní činnost změnila na neustálé vysvětlování, že se nelze dožadovat jen práv, ale také se musí plnit nějaké povinnosti a plán speciálně pedagogické činnosti. „Práva a povinnosti nejsou jen černá a bílá, ale je třeba najít vyvážený kompromis.“

3.6 Shrnutí výzkumných zjištění

Cílem výzkumu bylo zjištění změn, které způsobí zavedení nových režimových pravidel ve výchovně vzdělávacím procesu v Dětském domově se školou a Základní škole. Praktická část je zpracována pomocí kvalitativního výzkumu. Výzkum je realizován metodou případové studie, a to formou rozhovorů s dětmi, pedagogickými pracovníky a analýzou dostupné dokumentace týkající se výzkumného problému. Cílem bylo odpovědět na otázky:

1. Jakým způsobem se projeví režimové změny na chování dětí v DDS?
2. Jak se tyto změny projeví v práci pedagogů při výchovně vzdělávací činnosti?

Dílčím cílem bylo popsat konkrétní projevy chování dětí s poruchami chování v Dětském domově se školou v Kostelci nad Orlicí v závislosti na změnách Vnitřního řádu.

Rozhovory byly provedeny s 12 pedagogickými pracovníky (7 žen a 5 mužů), podmínkou pro výběr byla minimální délka praxe v DDS 5 let a osobní zkušenost s původním a novým režimem a pravidly – Vnitřním řádem. Rozhovory byly provedeny i s 12 dětmi (9 chlapců a 3 dívky), podmínkou pro výběr byla osobní zkušenost dětí s původním a novým režimem a pravidly – Vnitřním řádem (minimálně po dobu 6 měsíců). V rámci výzkumu bylo provedeno porovnání obou Vnitřních řádů, a to Vnitřního řádu před kontrolní činností ČŠI a Vnitřního řádu se změnami na základě závěrů a doporučení ČŠI. Nejvýznamnější změny v obou řádech jsem již uvedl v kapitole 3.5.3 Upravený vnitřní řád dle závěrů a doporučení ČŠI.

Následně jsem provedl analýzu dat dostupné dokumentace týkající se výzkumného problému a to: osobní dokumentace dětí (Individuální resocializační plány dítěte, Kódové záznamy dětí, Programy rozvoje osobnosti dítěte), zápisů z pedagogických porad vychovatelů, záznamy o útěcích a nenávratech dětí z dovolenek a jednotlivých knih Denního hodnocení všech rodinných skupin. Vše s cílem vyhledat a popsat konkrétní změny projevů chování dětí v závislosti na změnách režimu a pravidel - Vnitřního řádu.

V rámci výzkumného šetření jsem dospěl k těmto zjištěním:

1) Shrnutí rozhovorů s dětmi: Jakým způsobem se projeví režimové změny na chování dětí v DDS?

Hlavním cílem bylo zjistit, jak změny ve Vnitřním řádu hodnotí děti, jak je vnímají, zda se nějak změnilo jejich chování a přístup k povinnostem. Naplnění cíle jsem dosáhl prostřednictvím rozhovorů s 12 dětmi (9 chlapců a 3 dívky) ve věku 13 – 16 let.

Všechny děti hodnotí změny pozitivně, shodně uvedly, že nový Vnitřní řád je lepší. Oceňují především více osobního volna s možností využívat vlastní mobilní telefony a přístup k internetu., což je pro ně motivačním prvkem. Jsou tak častěji v kontaktu s rodinnou a kamarády, především prostřednictvím sociálních sítí. Vítají možnost častějších odjezdů domů na dovolenky a pravidelnější možnost využívání volných vycházek. Na druhou stranu děti uváděly, že původní Vnitřní řád byl přísnější. Musely se mnohem více snažit a ovládat, plnit povinnosti, aby dosáhly co nejlepšího stupně hodnocení a tím mohly více využívat výhod, které jednotlivé stupně přinášely. Polovina dětí mi odpověděla, že má v současné době dostatek osobního volna, druhá polovina dotázaných by chtěla ještě více osobního volna. Podobné to je i u odjezdů na dovolenky. Na otázku, co by v novém Vnitřním řádu změnilo, odpovídaly často přáním na pravidelnější odjezdy domů, tzn. každý týden. Vycházky ve městě děti tráví s kamarády z DDS, samostatně nebo s kamarády, které nově poznaly. Většina dětí přiznala, že na vycházkách kouří cigarety (10 dětí z 12), 3 děti uvedly požití alkoholických nápojů (v malé míře). Žádné dítě neuvadlo, že by na vycházkách experimentovalo s návykovými látkami.

2) Shrnutí rozhovorů s pedagogickými pracovníky: Jak se režimové změny projeví v práci pedagogů při výchovně vzdělávací činnosti?

Hlavním cílem bylo zjistit, jak změny ve Vnitřním řádu hodnotí pedagogičtí pracovníci, jak je vnímají, zda se nějak změnil jejich výchovný přístup, zda jim změny práci usnadnily nebo naopak ztížily. Osloveno bylo 12 dospělých (7 žen a 5 mužů), jejichž průměrná délka praxe v zařízení byla 16 let.

Většina pedagogů, zvláště pak těch s delší praxí v zařízení, s tak výraznými změnami nesouhlasí. Pouze 2 dotazovaní uvedli, že jsou změny pozitivní a přinesly více motivačních prvků pro jejich práci s dětmi.

Všichni dotázaní se shodli, že došlo ke změnám v oblasti uvolnění režimu a pravidel, navýšení osobního volna s možností využívání vlastních mobilních telefonů nebo skupinového PC, v oblasti častějších odjezdů domů na dovolenky a nárůst volných vycházek. Část pedagogů uvedla, že pokud by tyto podmínky - stálé osobní volno, velmi časté odjezdy na dovolenku a respektování práv dětí a neplnění jejich povinností trvaly i nadále, mohly by děti zůstat v péči rodičů a ne státu. Většina dotazovaných uvedla, že mají méně možností, jak efektivně reagovat na přestupky a nevhodné projevy chování. Někteří mají pocit, že se z nich stali hlídači a vrátí, při pedagogické práci je zdržuje vydávání a vybírání mobilních telefonů a neustálé vysvětlování, proč není telefon nabitý, nebo proč je slabý signál Wifi. Děti také více zkouší diskutovat o prodloužení času volna a bývají podrážděnější, domáhají se hlavně práv a výhod, povinnosti je tolik nezajímají.

Z hlediska pedagogické práce vychovatelům více vyhovoval původní Vnitřní řád, oceňovali především jasně definované tresty, odměny a výhody jednotlivých výchovných stupňů. Dnes podle nich není velký rozdíl mezi výhodami dětí v nejlepších stupních a těmi, které se pouze vyhýbají nejvýznamnějším přestupkům a jsou dlouhodobě hodnoceny např. 4. stupněm. Na druhou stranu někteří přiznali, že délka zařazení dětí do 5. stupně za nejzávažnější přestupky byla příliš dlouhá.

Většina pedagogických pracovníků se shodla, že se jejich pedagogický přístup nebo výchovný styl příliš nezměnil. Na dotaz, zda by v zařízení nadále pracovali, pokud by změny trvaly delší dobu, třetina z nich odpověděla, že by pracovní uplatnění hledali někde jinde = ztráta motivace v zařízení pracovat. Z rozhovorů vyplynulo i to, že se ČŠI jednostranně zaměřila pouze na oblast osobního volna dětí, samostatných volných vycházek a pravidelnějších odjezdů k rodičům, předmětem kontrolní činnosti nebylo právo dítěte na vzdělání a výchovu, což většina pedagogů považuje za nešťastné. Navýšení časové dotace na osobní volno dětí, častější odjezdy k rodinám a zvýšený počet samostatných vycházek vede ke snížení doby, kdy mohou pedagogičtí pracovníci v zařízení věnovat dětem speciálně pedagogickou péči, proces resocializace je tedy obtížnější.

3) Shrnutí analýzy dat dostupné dokumentace: Popis projevů chování dětí v závislosti na změnách režimu a pravidel - Vnitřního řádu.

Dílčím cílem bylo popsat konkrétní projevy chování dětí s poruchami chování v Dětském domově se školou v Kostelci nad Orlicí v závislosti na změnách Vnitřního řádu. Cíl jsem naplnil pomocí analýzy dat dostupné dokumentace týkající se výzkumného problému: osobní dokumentace dětí (Individuální resocializační plány dítěte, Kódové záznamy dětí, Programy rozvoje osobnosti dítěte), zápisů z pedagogických porad vychovatelů, záznamy o útěcích a návratech dětí z dovolenek a jednotlivých knih Denního hodnocení všech rodinných skupin. Uvádím pouze ty nejdůležitější.

Negativní projevy chování dětí v závislosti na změnách Vnitřního řádu:

- výrazný nárůst nenávratů dětí z dovolenek od rodičů a s tím spojený zhoršený školní prospěch s větším množstvím neomluvených hodin. Důsledkem je větší počet žáků, kteří neprospěli. Zvýšil se i počet žáků, kteří ukončují povinnou školní docházku s nedostatečným prospěchem ze 7. třídy (za 9 let dokončili pouze 7. tříd ZŠ), letos v našem DDŠ 2 případy, což v minulosti nebylo
- zvýšený výskyt tabákových výrobků a návykových látek na rodinných skupinách, což souvisí s větším množstvím samostatných vycházek
- v průběhu samostatných vycházek děti užívají tabákové výrobky, občas v menší míře i alkoholické nápoje, stýkají se s lidmi, kteří na ně mohou mít negativní vliv. V průběhu volných vycházek několikrát došlo k tomu, že se děti zpět do DDŠ nevrátily a utekly
- často až agresivní vyžadování práv dětí na cokoliv. Rády využijí všech výhod, následné povinnosti neplní, nebo plní špatně
- děti si odjezdy k rodičům vynucují, telefonují rodičům a vydírají je, někteří rodiče jsou svými dětmi přímo dotlačeni, aby podali žádost o dovolenku. V některých případech nejsou rodiče schopni přinutit děti k řádnému návratu do DDŠ, děti návrat odmítnou, nebo pokud jezdí na dovolenky sami, tak se nevrátí. Následně vyhledávají lékařské vyšetření a předstírají nemoci, aby svůj nenávrat měli odůvodněný. Děti si tedy pobyt doma prodlužují z důvodu předstírané nemoci. Poté na sociálních sítích prezentují své fotografie, jak si doma a s kamarády užívají. To má za následek ztrátu motivace u dětí, které se do DDŠ vracejí řádně

Pozitivní projevy chování dětí v závislosti na změnách Vnitřního řádu

Výzkumným šetřením jsem zjistil, že pozitivních projevů chování v závislosti na změně Vnitřního řádu, je oproti negativním projevům jen velmi málo. Můžu konstatovat, že nové změny Vnitřního řádu jsou motivačním prvkem, které může pedagogický pracovník ve své výchovně vzdělávací činnosti využít. Děti chtějí výhody využívat, dokáží se kvůli nim chovat dobře, respektovat pravidla a plnit své povinnosti.

4 ZÁVĚR

Bakalářskou práci jsem zpracoval na téma „Poruchy chování u dětí v Dětském domově se školou a Základní škole v Kostelci nad Orlicí.“

Cílem této práce bylo zjištění změn, které způsobí zavedení nových režimových pravidel do resocializačního procesu Dětského domova se školou, na základě doporučení kontrolního orgánu, kterým je České školní inspekce. Snažil jsem se odpovědět na tyto hlavní otázky:

- Jakým způsobem se projeví režimové změny na chování dětí v DDS?
- Jak se tyto změny projeví v práci pedagogů při výchovně vzdělávací činnosti?

Dílčím cílem bakalářské práce bylo popsat konkrétní projevy chování dětí s poruchami chování v DDS v závislosti na změnách Vnitřního řádu.

V teoretické části jsem se zaměřil na vymezení základních pojmů. Popsal jsem základní charakteristiky poruch chování, jejich nejčastější dělení, zmínil jsem se o příčinách a diagnostice poruch chování. Pozornost jsem věnoval i oblasti ústavní výchovy, školským zařízením pro výkon ústavní a ochranné výchovy a práci sociálních pracovníků.

Praktická část byla zpracována na základě kvalitativního výzkumu. Výzkum byl realizován metodou případové studie, a to prostřednictvím rozhovorů s dětmi, pedagogickými pracovníky a analýzou dostupné dokumentace. Výzkum byl realizován po dobu 19 měsíců, což je dostatečná doba na to, aby se veškeré zavedené změny daly reálně vyhodnotit. Bylo to způsobeno i tím, že změny probíhaly ve dvou fázích. Teprve po druhé kontrole ČŠI byla vypracována nejnovější verze Vnitřního řádu, kterou jsem použil pro zjištění vytyčených výzkumných cílů. V první fázi jsem porovnával oba Vnitřní řády. Výsledkem bylo pojmenování nejzásadnějších změn mezi oběma řády, na které jsem se následně v mé práci zaměřil.

Výzkumným vzorkem bylo celkem 12 pedagogických pracovníků pracujících v DDS a 12 dětí, které jsou v DDS umístěny na základě rozhodnutí soudu. Všichni dotazovaní měli osobní zkušenost s režimovými pravidly a Vnitřním řádem DDS před změnou i po změně režimu a pravidel. Získané informace z rozhovorů s dětmi a pedagogickými pracovníky jsem vyhodnotil a shrnul. Poté jsem prostudoval dostupnou dokumentaci týkající se výzkumného problému, a to zejména osobní dokumentaci dětí - Individuální

resocializační plány dítěte, Kódové záznamy dětí, Programy rozvoje osobnosti dítěte, zápisy z pedagogických porad vychovatelů aj. Po zpracování veškerých informací jsem dospěl ke konečným závěrům a mohu odpovědět na otázky, které byly cílem mé bakalářské práce:

- **Jakým způsobem se projeví režimové změny na chování dětí v DDS?**

Všechny děti hodnotily změny pozitivně, změny se jim líbí a shodně uvedly, že nový Vnitřní řád je lepší. Ocenily především možnost častějších odjezdů domů na dovolenky a pravidelnější možnost využívání volných vycházek. V době osobního volna nejvíce využívají vlastní mobilní telefony ke kontaktu s rodinnou a kamarády především prostřednictvím sociálních sítí, což je pro ně silným motivačním prvkem. Původní Vnitřní hodnotí jako přísnější a přiznaly, že se dříve musely mnohem více snažit a plnit povinnosti, aby dosáhly co nejlepšího stupně hodnocení a tím mohly více využívat výhod, které jednotlivé stupně přinášely. Zároveň by se nebránily ještě větším výhodám. Zajímavé zjištění jsem učinil v oblasti samostatných vycházek, kdy se děti neostýchaly a přiznaly užívání tabákových výrobků a v malé míře i alkoholu na vycházkách.

- **Jak se tyto změny projeví v práci pedagogů při výchovně vzdělávací činnosti?**

Většina pedagogů se změnami nesouhlasí. Všichni se shodli, že došlo k uvolnění režimu a pravidel, navýšení osobního volna, v oblasti častějších odjezdů domů na dovolenky a počtu volných vycházek. Mají méně možností, jak efektivně reagovat na přestupky, nevhodné projevy chování, protože děti ztratily motivaci o co nejlepší hodnocení. Dnes již není velký rozdíl mezi výhodami jednotlivých stupňů. Oceňovali původní Vnitřní řád, protože měl jasně definované tresty, odměny a výhody jednotlivých výchovných stupňů. Někteří dnes mají pocit, že se z nich stali hlídači a vrátní, u části pedagogů se začíná projevovat ztráta motivace v zařízení dále pracovat. Navýšení časové dotace na osobní volno dětí, častější odjezdy k rodinám a zvýšený počet samostatných vycházek vede podle pedagogů ke snížení doby, kdy mohou dětem věnovat speciálně pedagogickou péči, o to víc je proces resocializace obtížnější. Objevily se dokonce názory typu: *"Kdyby tyto podmínky - stále osobní volno, velmi časté odjezdy na dovolenku a respektování práv dětí a neplnění jejich povinností trvaly i nadále, mohly by děti zůstat v péči rodičů a ne státu."*

K vyhodnocení dílčího cíle musím ještě odpovědět na otázku:

- **Jaké jsou konkrétní projevy chování dětí s poruchami chování v DDS v závislosti na změnách Vnitřního řádu?**

Největším problémem je především výrazný nárůst nenávratů dětí z dovolenek od rodičů a s tím spojený zhoršený školní prospěch s větším množstvím neomluvených hodin. Důsledkem je větší počet žáků, kteří neprospěli. Zvýšil se i počet žáků, kteří ukončují povinnou školní docházku s nedostatečným prospěchem ze 7. třídy. V průběhu samostatných vycházek děti užívají tabákové výrobky, občas v menší míře i alkoholické nápoje, dochází i k útěkům přímo z vycházky. Děti se důsledně, někdy až agresivně dožadují práv na cokoli, rády využijí všech výhod, následně však své povinnosti neplní, nebo je plní špatně. Děti si odjezdy k rodičům vynucují, telefonují jim a vydírají je. V některých případech nejsou rodiče schopni přinutit děti k řádnému návratu do DDS.

Závěrem bych chtěl uvést, že se mi tato bakalářská práce nepsala vůbec snadno. Jako vychovatel, který v popisovaném školském zařízení pracuje téměř dvě desítky let, jsem režimové změny vnímal stejně, jako většina mých kolegů. Proto jsem se snažil přistoupit k celému odbornému problému, pokud možno co nejobektivněji a nenechat se unést osobními emocemi.

Jedním ze závěrů této práce je, že někteří mí spolupracovníci ztrácí motivaci v DDS nadále pracovat. Já se mezi ně zatím neřadím, a z tohoto důvodu se zamýšlím, jak se celá problematika ústavní výchovy bude vyvíjet. Ze všech režimových změn, které u nás nastaly, mám zvláštní pocit. Na jednu stranu k nám přicházejí děti se stále závažnějšími poruchami chování vyžadující pevný řád a jasně stanovená pravidla, která jim v minulosti chyběla (nebo k nim nebyla vedena), a proto jim soud (státní orgán) nařídil ústavní výchovu. Na stranu druhou, také státní orgán – Česká školní inspekce, po kontrolní činnosti ve školském zařízení, které by mělo pevný řád a pravidla zajišťovat, vyvolá v krátké době významné změny, které vedou k opětovnému nárůstu závadového chování. V poslední době se nám (myšleno DDS) mění klientela. Dříve u nás byly umístěny děti většinou s méně závažnými problémy. Dnes k nám chodí děti s masivním záškoláctvím, slovní a fyzickou agresivitou vůči autoritám, krádežemi, loupežnými přepadeními. Proto se domnívám, že jsou režimová opatření stále více důležitá, stejně tak je důležité

dokončené vzdělání, aby děti v budoucnosti našli pracovní uplatnění. Jinak totiž existuje velká pravděpodobnost, že bez přísnějšího režimu se nám nebude dařit děti dostatečně resocializovat a v dospělosti skončí ve výkonu trestu, popř. na ulici či v závadových partách. Žádné ústavní zařízení však nemůže nahradit úplnou a zcela funkční rodinu, která by v ideálních případech měla dítěti poskytnout nejlepší podmínky pro jeho cestu životem.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.
2. BENDL, Stanislav. *Výchovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
3. FISCHER, Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální : učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-792-7.
4. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.
5. JANKŮ, Kateřina. *Dítě s poruchou chování a emocí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-764-9.
6. LANGER, Stanislav. *Diagnostikování problémových žáků pomocí diagnostických modelů a diagnostického klíče: (experiment)*. Hradec Králové: Kotva, 1998. ISBN 80-900254-9-8
7. MALÁ, E. Poruchy chování. In: Hort, V. et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9.
8. OREL, Miroslav. *Psychopatologie*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3737-9.
9. PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.
10. PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-65-6.
11. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. Vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
12. PTÁČEK, Radek. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4.
13. SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-84-6.

14. TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2.
15. VÁGNEROVÁ, Marie. *Patopsychologie I*. Liberec: Technická univerzita, 1995. Studijní texty pro dálkové studium. ISBN 80-7083-158-8.
16. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.
17. VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.
18. VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0602-6.

Další zdroje

1. Zákon č. 109/2002 Sb.
2. Kronika DDŠ Kostelec nad Orlicí
3. Orličan / Kostelec nad Orlicí, roč.VIII, č.9, str.3 z 1. března 1919 /
4. VODIČKA, J. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2016.
5. STANČÍKOVÁ, L. Vnitřní řád. Kostelec nad Orlicí, 2018

6 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1: Organizace dne před kontrolní činností ČŠI

Časový rozvrh všedního dne

- 06.15 budíček, otevřít okna - ventilace, ranní hygiena do půl těla studenou vodou, čištění zubů, nástup v oblečení určeném hlavní službou
- 06.25 odchod na 10 min. pobyt na čerstvém vzduchu venku - zahřátí
- 06.40 odchod na oddělení v prezůvkách, zavřít okna, ustlat, obléci se do školního ošacení, urovnání skříní, úklidy určených úseků, nástup a vyslechnutí pokynů
- 07.15 odchod na snídani, snídaně 7,15 - 7.30
- 07.40 odchod do školy, vyučování 8,00 - 13,30
- 13.40 odchod na oběd pod dozorem vychovatele, úklid jídelny
- 14.00 odchod na internát, nástup, kontrola žákovské knížky, převlečení ze školního ošacení, pokyny k programu dne, činnost podle týdenního plánu – 1. blok
- 16.00 odchod na svačinu
2. blok – činnosti dle týdenního plánu
- 18.00 odchod na večeri
- 18.30 odchod na učebnu, příprava do školy - kromě pátku, přednostně písemné úkoly z matematiky, češtiny, cizího jazyka a pak další písemné úkoly, dále podle rozvrhu na příští den, od 19,25 do 19,35 příprava pomůcek na příští den do aktovek a kontrola vychovatelem!
- 19.35 odchod do prostor oddělení, úklidy
- 19.45 odchod na večerní hygienu teplou vodou
- oblečení do pyžama, 5 min. větrání ložnic, činnost zaměřená na zklidnění před večerkou – četba, šachy, vyprávění apod.
- 20.30 - 20.50 hodnocení dne, shromáždění celé skupiny

21.00 večerka, absolutní klid, zajištění nerušeného spánku dětí - zákaz svévolného opouštění ložnic

Samostatné vycházky dětí - dle pokynů kmenového vychovatele a pravidel VŘ

Pátek - 1.blok - generální úklid oddělení + hospodářský úklid areálu DDS - dle pokynů vychovatele v hlavní službě

Časový rozvrh soboty

08:15 budíček, ranní hygiena, čištění zubů, oblečení, ustlání postelí

08:30 odchod na, snídani (do 9:00), úklid jídelny

09:30 odchod na, oddělení, osobní volno

12:00 odchod na oběd, odpolední činnost dle týdenního plánu – činnost organizovaná a promyšlená, možnost využití tělocvičny

16:00 odchod na svačinu

činnost venku až do večere, dále jako ve všední den, samostatné vycházky

18.00 odchod na večeri

dále jako ve všední den

Časový rozvrh neděle

08:15 budíček, ranní hygiena, čištění zubů, oblečení, ustlání postelí, po návratu ze snídane a úklidu přidělených úseků činnost dle týdenního plánu - celodenní výlety, turnaje apod., samostatné vycházky

18.00 večere

18:30 - 19:30 příprava do školy

19:30 výběr prádla; dále jako ve všední den

Příloha č.2: Organizace dne po kontrolní činnosti ČŠI

Pracovní dny

- 0.00 - 6.15 noční klid
- 6.15 - 7.00 budíček, ranní hygiena, 10 minut pobytu na čerstvém vzduchu, ranní činnost na skupině
- 7.00 - 7.15 snídaně dívky
- 7.15 - 7.30 snídaně chlapci
- 7.35 - 7.45 ústní hygiena
- 7.45 odchod do školy
- 8.00 - 13.30 školní vyučování
- 13.35 - 13.55 oběd dívky, kontrola ŽK chlapci, pokyny k programu dne
- 13.55 - 14.15 oběd chlapci, kontrola ŽK dívky, pokyny k programu dne
- 14.15, 14.30 - 15.45, 16.00 činnost dle **týdenního programu VVČ – 1. blok**
- 15.45 - 16.00 svačina dívky
- 16.00 - 16.15 svačina chlapci
- 16.00, 16.15 - 17.15, 17.15 činnost dle **týdenního programu VVČ - 2. blok**
- 17.30 - 18.00 příprava do školy, kontrola vychovatelem
- 18.00 - 18.30 večeře
- 18.45 - 19.15 příprava do školy kontrola vychovatelem
- 19.15 - 20.30 večerní činnosti – úklidy, večerní hygiena, osobní volno, telefonický kontakt s rodinou
- 20.30 - 20.45 hodnocení dne - shromáždění celé skupiny
- 20.45 - 20.55 uložení dětí na lůžka
- 20.55 - 21.00 předání služby mezi denním a nočním vychovatelem, všechny děti na svých lůžkách

21.00 večerka - klid, zajištění nerušeného spánku

22.00 - 24.00 noční klid

Volné dny - děvčata i chlapci - sobota

00.00 - 08.15 noční klid

08.15 - 08.30 budíček - ranní hygiena, čištění zubů, oblečení, ustlání postelí

08.30 - 09.00 snídaně - úklid jídelny

09.00 - 10.00 osobní volno

10.00 - 12.00 dopolední činnost – dle TPVVČ

12.00 - 12.30 oběd

13.00 - 15.30 odpolední činnost dle TPVVČ

15.30 - 16.00 osobní volno

16.00 svačina

16.30 - 18.00 odpolední činnost dle TPVVČ

18.00 večere

18.30 - 19.30 osobní volno

19.30 - 20.30 večerní činnosti - úklidy, večerní hygiena

20.30 - 20.45 hodnocení dne - shromáždění celé skupiny

20.45 - 20.55 uložení dětí na lůžka

20.55 - 21.00 předání služby mezi denním a nočním vychovatelem, všechny děti na svých lůžkách

21.00 večerka - klid, zajištění nerušeného spánku

22.00 - 24.00 noční klid

Volné dny - děvčata i chlapci – neděle

08.15 - 18.00 jako v sobotu

18.00 večere

18.30 - 19.30 **příprava do školy**

19.30 - 20.30 večerní činnosti – úklidy, večerní hygiena, výběr prádla

20.30 - 20.45 hodnocení dne - shromáždění celé skupiny

20.45 - 20.55 uložení dětí na lůžka

20.55 - 21.00 předání služby mezi denním a nočním vychovatelem, všechny děti na svých lůžkách

21.00 večerka - klid, zajištění nerušeného spánku

22.00 - 24.00 noční klid